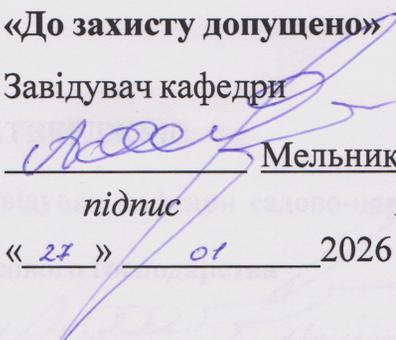

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет агротехнологій та природокористування
Кафедра садово-паркового та лісового господарства

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Мельник А.В.

підпис ПІБ

« 27 » 01 2026 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА СВО «МАГІСТР»

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

**на тему: «АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЛІСОМАТЕРІАЛІВ
ТА ПІЛОМАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ»**

Виконав :

Маландій Т.М.

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Група:

ЛПС 2401м

Науковий керівник

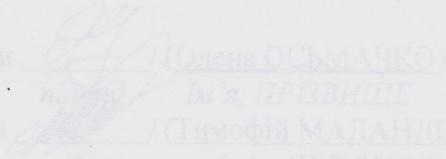
Осьмачко О.М.

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Рецензент

Скляр Ю.Л.

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

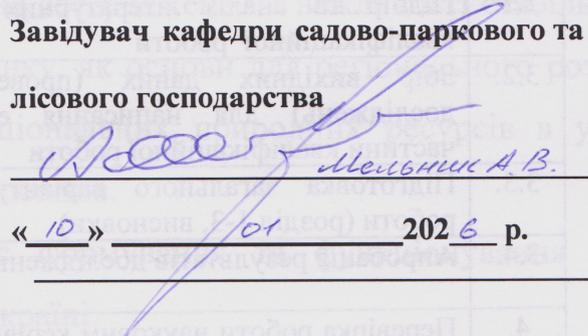

Суми – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет агротехнологій та природокористування
Кафедра садово-паркового та лісового господарства
Ступень вищої освіти – магістр
Спеціальність – 205 «Лісове господарство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри садово-паркового та
лісового господарства

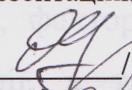

Мельник А.В.

« 10 » _____ 202 6 р.

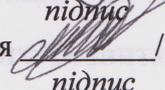
ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу
МАЛАНДІЯ ТИМОФІЯ МИХАЙЛОВИЧА

- 1.Тема кваліфікаційної роботи: «Аналіз формування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні»
- 2.Керівник кваліфікаційної роботи Осьмачко Олена Миколаївна
- 3.Строк подання здобувачем закінченої роботи _____
- 4.Вихідні дані до кваліфікаційної роботи:
 - Показники лісового фонду та лісокористування;
 - Показники виробництва лісоматеріалів та пиломатеріалів;
 - Цінові показники на внутрішньому ринку.
- 5.Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які необхідно опрацювати):
 - проаналізувати теоретичні та методичні підходи до аналізу ринку деревини;
 - систематизувати дані, щодо динаміки та сучасного стану ринку лісо- та пиломатеріалів в Україні;
 - дослідити особливості цінової політики та конкурентного середовища;
 - розробити практичні пропозиції щодо підвищення ефективності ринку.
- 6.Перелік графічного матеріалу: презентаційні матеріали за результатами досліджень.

Керівник кваліфікаційної роботи (Олена ОСЬМАЧКО)

підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Завдання прийняв до виконання (Тимофій МАЛАНДІЙ)

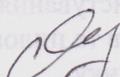
підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата отримання завдання «22» листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назви етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	Вибір теми і об'єкта досліджень	1-й семестр	виконано
2.	Розробка завдання до кваліфікаційної роботи; складання календарного плану; формування змісту розрахунково-пояснювальної записки (формування переліку питань, які необхідно опрацювати в роботі). Підбір методик для проведення досліджень	1-й семестр	виконано
3.	Виконання кваліфікаційної роботи	1-й – 3й семестр	виконано
3.1.	Підбір та аналіз літературних джерел з теми кваліфікаційної роботи	1-й семестр	виконано
3.2.	Збір вихідних даних (проведення польових досліджень) для написання експериментальної частини кваліфікаційної роботи	2-й семестр	виконано
3.3.	Підготовка загального варіанту кваліфікаційної роботи (розділ 1-3, висновки)	3-й семестр	виконано
3.4.	Апробація результатів дослідження	За 40 днів до дати захисту	виконано
4.	Перевірка роботи науковим керівником і допуск до попереднього захисту	За 35 днів до дати захисту	виконано
5.	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність	За 30 днів до захисту	виконано
6.	Рецензування	За 15 днів до захисту	виконано
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	За 10 днів до захисту	виконано
8.	Прилюдний захист кваліфікаційної роботи перед екзаменаційною комісією	Відповідно наказу ректора	виконано

Керівник кваліфікаційної роботи _____

підпис

/ Олена ОСЬМАЧКО

Ім'я, ПРИЗВИЩЕ

Здобувач _____

підпис

/ Тимофій МАЛАНДІЙ

Ім'я, ПРИЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Маландій Т. М. «Аналіз формування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні». Кваліфікаційна робота освітнього рівня – магістр, на правах рукопису. Спеціальність – 205 «Лісове господарство». – Суми, 2026.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному аналізу ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів України, які є ключовими для будівельної та меблевої промисловості. Дослідження зосереджено на важливості стабільного і прозорого функціонування цього ринку, як основи для регіонального розвитку та раціонального використання національних природних ресурсів в умовах сучасних глобальних економічних викликів.

Об’єкт дослідження: процес формування та функціонування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні.

Предмет дослідження: лісоматеріали та пиломатеріали.

Метою даної роботи є комплексний аналіз формування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні та розробка науково обґрунтованих пропозицій, щодо вдосконалення механізмів його функціонування.

Розділ 1 присвячено вивченню теоретичних основ функціонування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів. Визначено його сутність, структуру та функції. Детально проаналізовано взаємозв'язок попиту та пропозиції, де пропозиція формується лісогосподарськими підприємствами, а попит – деревообробною, будівельною, меблевою та енергетичною галузями. У розділі 2 описано природно-кліматичні умови України та представлено методологію дослідження. Розділ 3 містить аналіз динаміки розвитку цього ринку, включаючи цінову політику, фактори ціноутворення, оцінку конкурентного середовища та монополізації, а також окреслено ключові проблеми та перспективи його подальшого розвитку.

Ключові слова: лісоматеріали, пиломатеріали, ринок, лісове господарство.

ANNOTATION

Malandii T. M. «Analysis of the Formation of the Timber and Sawn Timber Market in Ukraine». Master's Thesis, Manuscript. Specialization: 205 «Forestry». – Sumy, 2026.

The qualification paper is dedicated to the comprehensive analysis of the timber and sawn timber market in Ukraine, which is key to the construction and furniture industries. The study focuses on the importance of the stable and transparent functioning of this market as a foundation for regional development and rational utilization of national natural resources in the face of contemporary global economic challenges.

Object of the study: The process of formation and functioning of the timber and sawn timber market in Ukraine.

Subject of the study: Timber and sawn timber.

The purpose of this study is a comprehensive analysis of the formation of the timber and sawn timber market in Ukraine and the development of scientifically grounded proposals for improving the mechanisms of its functioning.

Section 1 is devoted to studying the theoretical foundations of the timber and sawn timber market functioning. Its essence, structure, and functions are defined. The relationship between supply and demand is analyzed in detail, where supply is generated by forestry enterprises and demand by the wood processing, construction, furniture, and energy industries. Section 2 describes the natural and climatic conditions of Ukraine and presents the research methodology. Section 3 provides an analysis of the development dynamics of this market, including pricing policy, pricing factors, assessment of the competitive environment and monopolization, and outlines the key problems and prospects for its further development.

Keywords: Forest materials, Sawn timber, Market, Forestry.

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1.Сутність, структура та функції ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів	7
1.2.Теоретичні підходи до аналізу ринків сировинних товарів та особливості їх застосування до ринку деревини	13
1.3.Історико-правові аспекти формування ринку деревини в Україні	15
1.4.Фактори формування та розвитку ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів	17
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ УМОВИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	27
2.1.Природно-кліматичні умови в Україні	27
2.2.Методи проведення досліджень	28
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ	30
3.1.Динаміка розвитку ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні	30
3.2.Цінова політика та фактори, що впливають на ціноутворення на ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів	38
3.3.Аналіз конкурентного середовища та монополізації ринку	41
3.4.Проблеми та перспективи розвитку ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні	43
ВИСНОВКИ	47
ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми. Ринок лісоматеріалів та пиломатеріалів є не просто частиною, а фундаментальною основою для низки ключових секторів економіки України, виступаючи критичним ланцюгом у забезпеченні виробничих потреб [2, 31]. Він постачає сировину для будівельної галузі, є невід'ємним елементом меблевої промисловості, а також відіграє зростаючу роль в енергетичному комплексі через виробництво біопалива (пелети, брикети) [20, 28]. Таким чином, його стабільність та прогнозованість безпосередньо впливає на темпи розвитку національного виробництва та на рівень економічної безпеки держави в цілому [46, 67, 66].

Функціонування цього ринку має стратегічне значення не лише на макрорівні, а й для регіонального розвитку. Лісове господарство та деревообробна промисловість зосереджені переважно в поліських та карпатських регіонах, де вони є основним джерелом зайнятості та формування місцевих бюджетів. Прозоре функціонування ринку, вільне від корупційних схем та тіньового обігу, є запорукою справедливого розподілу прибутків, ефективного використання національних природних ресурсів та залучення інвестицій у модернізацію виробництва. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню соціальних стандартів у цих регіонах та зменшенню трудової міграції [2, 66, 67].

В умовах глобальних економічних викликів, спричинених, як геополітичною нестабільністю, так і кризовими явищами на світових сировинних ринках, ринок деревини України перебуває під постійним тиском. Водночас, євроінтеграційні процеси вимагають від лісової галузі кардинальної трансформації. Адаптація до нових екологічних стандартів та вимог ЄС, зокрема Регламенту ЄС щодо деревини (EUDR), а також до вимог щодо сертифікації (наприклад, FSC), є обов'язковою передумовою для повноцінного доступу української продукції на європейські ринки [10].

Протягом останніх років українська лісова галузь переживає активний

етап реформування [54], спрямований на забезпечення прозорості та демонополізації. Ключові зміни включають:

1. Запровадження електронного обліку деревини (ЕОД) забезпечує можливість простежувати походження лісоматеріалів від лісосіки до кінцевого споживача.

2. Перехід на біржову торгівлю. Обов'язкова реалізація необробленої деревини через прозорі аукціони на ліцензованих товарних біржах мінімізує корупційні ризики та сприяє формуванню справедливих ринкових цін [41].

В контексті нагальних потреб відновлення України після закінчення війни, коли знадобиться колосальний обсяг будівельних матеріалів для відбудови інфраструктури та житла, ефективний та стійкий ринок деревини стане одним із пріоритетних економічних завдань [41].

Таким чином, дослідження формування та функціонування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів набуває особливої гостроти. Аналіз факторів ціноутворення, оцінка конкурентного середовища в умовах біржових торгів та розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення його механізмів є критично важливим для перетворення лісової галузі на прозорий, ефективний та інвестиційно привабливий сектор, здатний забезпечити економічне зростання та сталий розвиток України [12, 33].

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз формування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні та розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів його функціонування.

Об'єкт дослідження: процес формування та функціонування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні.

Предмет дослідження: лісоматеріали та пиломатеріали.

Завдання дослідження:

-розкрити сутність, структуру та функції ринку лісо- та пиломатеріалів;

- проаналізувати теоретичні та методичні підходи до аналізу ринку деревини;
- оцінити вплив природно-кліматичних умов на сировинну базу ринку;
- проаналізувати динаміку та сучасний стан ринку лісо- та пиломатеріалів в Україні;
- дослідити особливості цінової політики та конкурентного середовища;
- систематизувати ключові проблеми та визначити перспективи розвитку ринку;
- розробити практичні пропозиції, щодо підвищення ефективності ринку.

Методи та методики дослідження. Під час виконання досліджень використовували загальнонаукові та спеціальні методи: -метод теоретичного узагальнення та систематизації застосовувався у першому розділі для аналізу наукових праць та формування теоретичної бази; за допомогою статистичного методу було зібрано, оброблено та проаналізовано кількісні дані щодо обсягів заготівлі, виробництва, експорту, імпорту та цін на продукцію за період 2020-2024 рр.; -метод порівняльного аналізу використано для зіставлення показників розвитку ринку в різні періоди, зокрема для оцінки впливу повномасштабного вторгнення, а також для порівняння внутрішніх цін України та Польщі; -графічний метод застосовувався для візуалізації та наочного представлення статистичних даних у вигляді таблиць, діаграм та графіків; метод системного аналізу використовувався для систематизації виявлених проблем та розробки комплексних рекомендацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції «Гончарівські читання» та науковій конференції викладачів, аспірантів та студентів, яка була присвячена Міжнародному дню студента Сумського НАУ.

Публікації. За темою дослідження опубліковано :

1.Осьмачко О.М., Маландій Т.М. Аналіз формування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Гончарівські читання» м. Суми (23-24-травня 2025 р.) Суми,

Україна, 2025. С. 136-138.

2.Осьмачко О.М., Маландій Т.М. Аналіз обсягів виробництва лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні за 2020-2024 рр. Матеріали наукової конференції викладачів, аспірантів та студентів присвяченої Міжнародному дню студента Сумського НАУ (17-21 листопада 2025 р.) Суми, 2025.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота має обсяг 56 друкованих сторінок. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій. Робота містить 15 таблиць, 2 рисунки. Під час написання кваліфікаційної роботи було опрацьовано 71 літературне джерело.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Сутність, структура та функції ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів

Ринок лісоматеріалів та пиломатеріалів є складовою частиною лісового сектору, що являє собою складну, багатокomпонентну економічну систему. Він функціонує як сукупність відносин між економічними суб'єктами з приводу купівлі-продажу деревної сировини та продуктів її первинної переробки [63, 4].

Сутність даного ринку полягає у забезпеченні збалансованої взаємодії між пропозицією, яка формується лісogосподарськими підприємствами на основі лісосічного фонду, та попитом з боку деревообробної, будівельної, меблевої та енергетичної галузей [5].

Структура ринку є ієрархічною та включає наступні елементи: виробники та споживачі. В Україні ключовим виробником необробленої деревини є державне спеціалізоване господарське підприємство «Ліси України». Також продавцями виступають комунальні підприємства – колишні так звані «комунальні лісгоспи». Крім того, дуже незначну частку ринку займають так звані військові лісгоспи [65].

Широкє коло суб'єктів, що використовують деревину. До них належать промислові споживачі (виробники пиломатеріалів, плитних матеріалів, меблів, паперу, будівельні компанії, підприємства біоенергетики), а також населення, яке є значним споживачем паливної деревини (дров) для опалення [35].

Ліцензовані товарні біржі, які, відповідно до Постанови КМУ № 1433 від 30.12.2021 р., є єдиним майданчиком для реалізації необробленої деревини. Також до інфраструктури належать система електронного обліку деревини

(ЕОД), транспортно-логістичні компанії та складські комплекси [1].

Політику в галузі формують Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державне агентство лісових ресурсів України (ДАЛРУ). Важливу роль у системі відіграють спеціалізовані державні підприємства, підпорядковані ДАЛРУ: ДП «ВО «Укрдержліспроєкт», що є організатором польових лісовпорядних та таксаційних робіт, та ДП «Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр» (ЛІАЦ), яке виступає тримачем та адміністратором єдиної державної системи електронного обліку деревини (ЕОД) [6, 11, 36].

Функції ринку деревини відповідають загальним ринковим функціям, але мають свою специфіку. Формування ринкових цін на основі аукціонних торгів. Алокація обмеженого лісового ресурсу між різними споживачами. Мотивація підприємств до раціонального використання сировини та впровадження технологій глибокої переробки. Надання учасникам ринку відкритої інформації про обсяги пропозиції та поточні ціни [3, 32, 58].

1.2. Теоретичні підходи до аналізу ринків сировинних товарів та особливості їх застосування до ринку деревини

Аналіз ринку деревини ґрунтується на загальних теоріях функціонування ринків сировинних товарів (англ. *commodity*). Під цим поняттям розуміють базові товари масового виробництва, що є взаємозамінними, мають відносно однакову якість незалежно від виробника та торгуються на біржах. Прикладами є нафта, зерно, метали та, власне, деревина. Аналіз таких ринків вимагає врахування унікальних характеристик товару. Базовою є класична теорія попиту та пропозиції, однак її застосування до ринку деревини має низку особливостей: тривалий цикл відтворення та нееластичність пропозиції, природна монополія держави на ресурс, висока гетерогенність (неоднорідність) товару, значна роль

державного регулювання [13, 40, 44, 45].

Деревина є біологічним ресурсом, цикл відновлення якого триває десятиліттями (середній вік стиглості для сосни – 80-100 років, для дуба – 100-120 років), що робить пропозицію в короткостроковому періоді вкрай нееластичною [49, 57, 60].

Природна монополія держави на ресурс. Лісовий фонд України переважно перебуває у державній власності, що створює ситуацію природної монополії на ринку сировини. Ця ситуація була значно посилена реформою, що розпочалася восени 2022 року згідно з Постановою КМУ № 1003 від 7 вересня 2022 р. «Деякі питання реформування управління лісової галузі». В рамках реформи було створено єдине державне підприємство «Ліси України», що фактично перетворилося на найбільшу лісову компанію Європи. Станом на кінець 2025 року з діяльністю цієї мегаструктури вже було пов'язано низку публічних скандалів, що, вочевидь, доводить про можливу стратегічну помилку ідеологів лісової реформи воєнного часу [44, 52].

Вартість деревини залежить від породи, сорту (класів А, В, С, D), діаметру та наявності дефектів, що ускладнює стандартизацію та ціноутворення. Це робить сумнівним належність лісоматеріалів необроблених, в тому вигляді, як вони реалізуються в Україні, до стандартних біржових товарів. І, як наслідок, ставить під сумнів відповідність діяльності товарних бірж на цьому ринку їх класичному визначенню [24, 62].

Ринок жорстко регулюється державою через ліміти вирубки (розрахункові лісосіки), мораторій на експорт кругляка та екологічні стандарти. Ця тенденція до посилення державного контролю знаходить своє відображення і в актуальних законодавчих ініціативах. Так, станом на вересень 2025 року до Верховної Ради України подано проект Закону №13227 «Про ринок деревини», який передбачає подальше посилення регулювання та втручання держави в ринкові механізми [44, 60, 27, 55].

1.3. Історико-правові аспекти формування ринку деревини в Україні

Сучасна модель українського ринку деревини значною мірою є спадком пострадянської системи господарювання. Після здобуття незалежності в 1991 році в Україні надовго закріпився інститут «постійного лісокористування», що був кодифікований у Лісовому кодексі України (ЛКУ) і має прями аналоги лише в законодавстві Російської Федерації та Республіки Білорусь. Сутність цього явища полягає в тому, що право на заготівлю деревини та, відповідно, право власності на заготовлені необроблені лісоматеріали було закріплено виключно за державними та комунальними підприємствами – «постійними лісокористувачами». Така модель фактично унеможливила появу приватних постійних лісокористувачів та на десятиліття заклала основу для державної монополії на ринку сировини [44, 34, 38, 50].

До 2007 року механізм реалізації деревини базувався на так званих «прямих угодах». За оцінками багатьох експертів, такий підхід був значним корупціогенним фактором. Першою спробою створення організованого ринку стала подія 19 лютого 2007 року, коли набув чинності Наказ Державного комітету лісового господарства № 42 «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини» [14, 37 47].

Цим наказом запроваджувалися щоквартальні аукціони на базі товарних бірж, на які виставлялися всі обсяги деревини, що планувалися до заготівлі у наступному кварталі. Аукціони проводились за принципом «англійського аукціону». Лісоматеріали зводилися в спеціальний бюлетень в розрізі окремих лотів, що зазвичай відповідали транспортній партії. Самі торги проводив ліцитатор з молотком. За результатами аукціону з переможцями укладалися договори купівлі-продажу. Важливою деталлю цієї моделі було те, що нереалізована на аукціонах сировина могла реалізовуватися за «прямими

договорами», але за цінами, не нижчими від тих, що склалися на останніх торгах [16, 39, 64].

Ця «молоткова» модель проведення аукціонів працювала приблизно до 2018 року, оскільки з 2015 року її почала активно витіснити модель так званих «електронних торгів». Піонером у цій сфері виступила Товарно-сировинна біржа «Сумська ресурсна біржа», яка розробила та впровадила власне програмне забезпечення спочатку в Сумській області, а протягом 2017-2018 рр., у співпраці з державною Аграрною біржою, поширила свою практику на більшість областей України. Саме розроблений сумськими фахівцями алгоритм проведення торгів, що відповідав вимогам Наказу №42, ліг в основу сучасних систем і використовується біржами й дотепер [15, 39, 56, 64].

Слід констатувати, що регулятор діяльності товарних бірж – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – виявив незацікавленість у створенні класичних біржових механізмів. Своїм Рішенням № 318 від 12 березня 2020 року «Про затвердження Змін до Положення про функціонування товарних бірж» НКЦПФР фактично легітимізувала існуючі на той момент аукціони, визнавши їх технологією біржових торгів. Наслідком такої регуляторної політики стала нетипова для товарних бірж Заходу бізнес-модель. Замість класичної брокерської моделі, де інтереси клієнтів-трейдерів представляють брокери, в Україні була впроваджена модель так званих «агентів біржі». Ключова відмінність полягає в тому, що ці агенти діють в інтересах самої біржі («Принципала»), а не клієнта. Таким чином, станом на зараз Україна не має повноцінного ринку деревини, як його розуміють у країнах Заходу, де він базується на стандартизованих контрактах та складних фінансових інструментах [9, 37, 48, 51].

1.4. Фактори формування та розвитку ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів

Формування та розвиток ринку деревини в Україні відбувається під впливом складної системи взаємопов'язаних внутрішніх та зовнішніх факторів.

Внутрішні фактори: економічні та природно-ресурсні. Динаміка ВВП, плюс рівень інфляції, стан суміжних ринків-споживачів. Стан та структура лісового фонду, обсяги щорічного приросту та ліміти на заготівлю.

В таблиці 1 наведено порівняльні дані, щодо лісового господарства Польщі, Німеччини, Румунії та України за 2021-2024 роки. Аналіз фокусується на ключових показниках: площа лісів, обсяги заготівлі, приріст та вплив пошкоджень.

Таблиця 1

Обсяг заготівлі деревини у країнах Європи [23, 68]

Країна	Рік	Загальна площа лісів, млн га	Лісистість, %	Обсяг заготівлі, млн м ³ всього	Пошкоджені дерева, млн м ³	Приріст деревини загальний, млн м ³	Приріст деревини середньорічний, м ³ /га
Польща	2022	–	–	42,6	–	63,6	9,0
	2023	9,3	29,6	41,66	–	–	–
Німеччина	2021	–	–	83,0	60,1	–	–
	2022	11,4	32,7	78,7	44,7	–	–
	2023	–	–	70,6	38,7	121,6	11,2
	2024	–	–	61,2	27,3	–	–
Румунія	2023	6,6	27,8	19,17	–	58,0	8,7
Україна	2023	–	–	15,7	–	35,0	3,9
	2024	10,4	15,9	14,9	–	35,0	3,9

Дані 2023-2024 років дозволяють порівняти лісовий фонд. Найвищий відсоток лісистості серед наведених країн має Німеччина (32,7% у 2022 р.) та Польща (29,6% у 2023 р.). Найбільші абсолютні площі лісів зафіксовані в Німеччині (11,4 млн га у 2022 р.) та Україні (10,4 млн га у 2024 р.). Україна має

відносно велику площу лісів, але найнижчий показник лісистості (15,9% у 2024 р.) серед усіх порівнюваних країн. Румунія має найменшу площу лісів (6,6 млн га) серед порівнюваних.

Співвідношення заготівлі та приросту є ключовим показником сталості лісокористування. Німеччина демонструє найбільші обсяги заготівлі, що пояснюється не лише розміром лісового фонду, а й значним обсягом пошкоджених дерев (60,1 млн м³ у 2021 р.), які потрібно прибрати. У 2023 році загальний приріст (121,6 млн м³) значно перевищує обсяг заготівлі (70,6 млн м³), що вказує на високу стійкість лісового фонду. Україна має найнижчий обсяг заготівлі (15,7 млн м³ у 2023 р. та 14,9 млн м³ у 2024 р.). Приріст деревини (35,0 млн м³) більший за заготівлю, що є позитивним показником, однак середньорічний приріст (3,9 м³/га) є найнижчим серед усіх країн, що свідчить про низьку продуктивність українських лісів порівняно з Польщею (9,0 м³/га) та Німеччиною (11,2 м³/га). Польща у 2022 році також демонструє значне перевищення загального приросту (63,6 млн м³) над заготівлею (42,6 млн м³).

Винятково важливим є показник пошкоджених дерев у Німеччині. Впродовж 2021-2024 років обсяг заготівлі в Німеччині значною мірою був обумовлений вимушеними рубками, спричиненими ураженням шкідниками (зокрема, короїдом) та погодними умовами. Пошкоджені дерева становили: 60,1 млн м³ (2021), 44,7 млн м³ (2022), 38,7 млн м³ (2023) та 27,3 млн м³ (2024). Хоча абсолютний обсяг зменшується, він залишається домінуючим фактором у загальній структурі заготівлі. Наприклад, у 2024 році 27,3 млн м³ пошкоджених дерев складають майже 45% від загальної заготівлі (61,2 млн м³). Для інших країн дані про пошкоджені дерева відсутні, що ускладнює повний порівняльний аналіз.

Ліси Німеччини та Польщі є значно продуктивнішими, про що свідчить їхній середньорічний приріст (9,0-11,2 м³/га), що у 2-3 рази вище, ніж в Україні (3,9 м³/га). Усі країни демонструють стале лісокористування в цілому, оскільки

загальний приріст перевищує обсяг заготівлі. Головний виклик для Німеччини – це необхідність боротьби з наслідками масштабних пошкоджень лісів. Україна має велику площу лісів, але її низька лісистість і, що важливіше, низький середньорічний приріст вказують на необхідність інтенсифікації лісовирощування та підвищення продуктивності лісового фонду.

Нижче наведена таблиця 2 відображає ключові показники заготівлі деревини в Україні за 2018, 2019, 2022 та 2023 роки. Аналіз чітко показує значне скорочення обсягів заготівлі, особливо після 2019 року, та зміни у структурі використання деревини.

Таблиця 2

Заготівля деревини за видами лісової продукції по регіонах у 2018-2023 роках (тис. м³) Україна [3, 23]

Рік	Кількість заготовленої деревини	Кількість заготовленого круглого лісу	Діловий круглий ліс всього	хвойних	Паливна деревина всього	хвойних
2018	22529,7	19695,7	8976,0	6713,2	10719,7	6048,4
2019	20869,6	17886,6	9303,4	7314,8	8583,2	3950,6
2022	15934,3	15085,1	6395,8	4823,3	4823,3	3534,5
2023	15693,9	15252,1	6640,0	5149,7	5149,7	3762,9

Результати таблиці свідчать, що головна тенденція це суттєве падіння загальних обсягів заготівлі. У 2018-2019 рр. обсяг заготовленої деревини скоротився з 22,53 млн м³ до 20,87 млн м³ (падіння на 7,9%). У 2019-2022 рр. Відбулося різке падіння, спричинене повномасштабним вторгненням (втрата лісових територій, бойові дії, логістичні проблеми). Загальна заготівля скоротилася до 15,93 млн м³ (падіння на 23,7% порівняно з 2019 р.). У 2022-2023 обсяги залишилися практично на одному рівні, незначно знизившись до 15,69 млн м³ (падіння на 1,5%). Загальна кількість заготовленої деревини у 2018-2023 рр. скоротилася на 30,3%.

Також відбулася зміна у співвідношенні між круглим діловим лісом та паливною деревиною, особливо помітна у воєнні роки.

Після піку в 2019 році (9,30 млн м³), обсяги ділового круглого лісу у 2022-2023 роках знизилися до 6,40 млн м³ та 6,64 млн м³ відповідно. Це свідчить про скорочення сировинної бази для переробної промисловості. Частка хвойних порід у діловому лісі утримувалася на високому рівні (понад 70% у 2018–2019 рр.) і залишається домінуючою (близько 77% у 2023 р.) Обсяги паливної деревини різко знизилися у 2022-2023 роках порівняно з 2018 роком (10,72 млн м³ проти 5,15 млн м³ у 2023 р.). Це падіння є менш вираженим, якщо дивитися на круглий ліс (всього), який скоротився не так суттєво (з 19,70 млн м³ до 15,25 млн м³). Це свідчить про те, що саме діловий ліс найбільше постраждав від кризи, тоді як загальний обсяг круглого лісу залишився відносно стійким, ймовірно, за рахунок збільшення частки дров у загальному круглому лісі. Хвойні породи традиційно є ключовим джерелом сировини в Україні, і їхня частка залишається значною, навіть незважаючи на загальне падіння [68].

У 2023 році частка хвойних порід зростає, як у діловому лісі, так і в паливній деревині. Це може бути пов'язано з тим, що лісові масиви, які опинилися в зоні бойових дій, або окупації, були переважно листяними (на півдні та сході), тоді як заготівля була зосереджена у хвойних регіонах (Полісся, Карпати), а також із пріоритетною заготівлею пошкоджених хвойних насаджень (ушкоджені короїдами).

Нами було проведено аналіз динаміки заготівлі деревини в Житомирській, Закарпатській та Львівській областях (табл. 3, 4, 5)

Дані таблиці 3 відображають порівняльну динаміку основних показників заготівлі деревини між 2018 і 2019 роками по Житомирській області. Аналіз показує загальне скорочення обсягів заготівлі при одночасному суттєвому структурному зсуві у використанні деревини. Кількість заготовленої деревини

скоротилася на 308 тис. м³ (з 3929,7 тис. м³ до 3621,7 тис. м³), що становить падіння приблизно на 7,8%.

Таблиця 3

Динаміка заготівлі деревини в Житомирській області за 2018-2019 роки, тис. м³ [11, 23]

Рік	Кількість заготовленої деревини	Кількість заготовленого круглого лісу	Діловий круглий ліс, всього	хвойних	Паливна деревина, всього	хвойних
2018	3929,7	3488,5	1076,3	889,8	2412,2	1881,9
2019	3621,7	3209,0	1752,5	1491,8	1456,5	938,6

Скорочення заготовленого круглого лісу було пропорційним: з 3488,5 тис. м³ до 3209,0 тис. м³ (падіння на 8%). Найбільш значущі зміни відбулися у структурі використання круглого лісу. Це свідчить про суттєве збільшення частки ділової деревини в загальній заготівлі. Це може вказувати на покращення сортування та підвищення якості лісоматеріалів, зростання попиту на сировину для переробної промисловості, зменшення нецільового використання ділової деревини як палива. Частка хвойних порід у кожній категорії використання також змінилася, відображаючи загальні тенденції.

Обсяг ділового круглого лісу по хвойних породах зріс з 889,8 тис. м³ до 1491,8 тис. м³ (зростання на 67,6%). Це підтверджує, що саме діловий хвойний ліс став головним рушієм зростання ділової заготівлі. Частка хвойних у діловому лісі зросла з 82,7% до 85,1%. По паливній деревині (хвойні) обсяг суттєво скоротився з 1881,9 тис. м³ до 938,6 тис. м³ (падіння на 50,1%). Це падіння є більш різким, ніж загальне падіння паливної деревини, що вказує на значне зменшення використання хвойних порід на паливо. У період 2018-2019 років український ринок заготівлі деревини пройшов фазу якісних змін, що характеризувалася загальним незначним спадом у загальних обсягах заготівлі та

глибоким структурним зсувом, різким зростанням заготівлі ділового круглого лісу за рахунок різкого падіння заготівлі паливної деревини, збільшенням ролі хвойних порід у структурі ділового лісу та одночасним скороченням їх використання як палива. Ці зміни свідчать про можливу раціоналізацію використання лісових ресурсів, спрямовану на підвищення вартості кінцевої продукції.

В таблиці 4 відображено динаміку заготівлі деревини в Закарпатській області.

Таблиця 4

Динаміка заготівлі деревини в Закарпатська області за 2018-2019 роки, тис. м³ [53]

Рік	Кількість заготовленої деревини	Кількість заготовленого круглого лісу	Діловий круглий ліс, всього	хвойних	Паливна деревина, всього	хвойних
2018	1519,9	1239,1	445,5	316,9	793,6	305,6
2019	1385,9	1090,3	535,6	384,9	554,7	160,5

Аналіз показує загальне скорочення обсягів заготівлі при одночасному значному перерозподілі між діловою та паливною деревиною. Загальний обсяг заготівлі деревини та круглого лісу скоротився. Кількість заготовленої деревини зменшилася з 1519,9 тис. м³ до 1385,9 тис. м³, що становить падіння на 8,8%. Кількість заготовленого круглого лісу скоротилася ще більше: з 1239,1 тис. м³ до 1090,3 тис. м³ (падіння на 12%). Незважаючи на загальне скорочення, відбулася значна зміна структури використання, що вказує на раціоналізацію використання ресурсу. Обсяг ділового круглого лісу зріс з 445,5 тис. м³ до 535,6 тис. м³ (зростання на 20,2%). Це свідчить про зростання пріоритетності постачання сировини для переробної промисловості. Обсяг паливної деревини різко скоротився з 793,6 тис. м³ до 554,7 тис. м³ (падіння на 30%). Це, ймовірно,

пояснює більшу частину загального падіння заготівлі. У результаті, частка ділового лісу у загальному обсязі круглого лісу зросла з 36% до 49,1% за один рік. Зміна у заготівлі хвойних порід демонструє схожу тенденцію. Обсяг хвойних у діловому лісі: зріс з 316,9 тис. м³ до 384,9 тис. м³ (зростання на 21,5%), що відповідає загальному зростанню ділової деревини. Хвойні залишаються домінуючими у діловому сегменті (близько 72% у 2019 році).

Обсяг хвойних у паливній деревині різко скоротився з 305,6 тис. м³ до 160,5 тис. м³ (падіння на 47,5%). Це найрізкіше падіння серед усіх показників, що відображає значне зменшення використання цінних хвойних порід на паливо.

Період 2018-2019 років характеризується зменшенням загального обсягу рубок, але одночасно – істотним покращенням структури використання деревини. Ресурси були переспрямовані від низьковартісного сегменту (паливна деревина) до ділової деревини, що позитивно вплинуло на потенційну економічну ефективність лісокористування. Таблиця 5 ілюструє, як змінювалася заготівля деревини на території Львівської області.

Таблиця 5

Динаміка заготівлі деревини в Львівська області за 2018-2019 роки, тис. м³ [23]

Рік	Кількість заготовленої деревини	Кількість заготовленого круглого лісу	Діловий круглий ліс, всього	хвойних	Паливна деревина, всього	хвойних
2018	1409,0	1210,6	558,0	424,9	652,3	265,5
2019	1231,9	1028,7	446,9	351,9	580,9	201,7

Порівнюючи два роки між собою було виявлено, що у 2019 році спостерігається значне зниження всіх ключових показників заготівлі деревини порівняно з 2018 роком. Загальний обсяг заготівлі впав на 177,1 тис. м³ (або на

12,57%). Найбільше падіння по діловому лісу зафіксовано в заготівлі ділового круглого лісу – падіння майже на 20% (-111,1 тис. м³). Це може свідчити про зменшення попиту з боку деревообробної промисловості, або про обмеження на заготівлю високоякісної деревини. Обсяг заготовленого круглого лісу (який включає діловий та частину паливного) знизився на 15,03%. Заготівля паливної деревини також зменшилася, але меншими темпами, ніж діловий ліс – на 10,95%.

Орієнтовні дані, які стосуються сортименту структури заготівлі деревини 2024 року для підприємств сфери управління Держлісагентства розміщено в таблиці 6. Загальний обсяг заготовленої лісопродукції становить 12786,9 тис. м³. Було виявлено доміантні породи: хвойні, твердолистяні, м'яколистяні. Хвойні породи є абсолютним лідером заготівлі, формуючи 67,39% (8616,7 тис. м³) від загального обсягу лісопродукції. Твердолистяні породи посідають друге місце, складаючи 33,36% (4265,2 тис. м³) обсягу. М'яколистяні породи мають найменшу частку – лише 6,85% (876,0 тис. м³).

Таблиця 6

Орієнтовна сортиментна структура заготівлі деревини 2024 року (для підприємств сфери управління Держлісагентства), тис. м³ [22]

Сортименти	Хвойні	Твердолистяні	М'яколистяні	Разом
Лісопродукція	8616,7	4265,2	876,0	12786,9
В т.ч. Лісоматеріали круглі	4466,3	1056,5	266,7	5789,5

Загальний обсяг круглих лісоматеріалів є найціннішою частиною лісопродукції і становить 5789,5 тис. м³. Хвойні близько 51,83% (4466,3 тис. м³ / 8616,7 тис. м³) усієї заготовленої хвойної продукції є круглими лісоматеріалами. Твердолистяні лише 24,77% (1056,5 тис. м³ / 4265,2 тис. м³). Це свідчить про те, що значна частина твердолистяної деревини йде на менш цінні сортименти (наприклад, на дрова, або технологічну сировину). Близько 30,44%

(266,7 тис. м³ / 876,0 тис. м³) м'яколистяної продукції – це круглі лісоматеріали. Більшість заготівлі (понад дві третини) припадає на хвойні породи. Вони ж є основним джерелом високоякісних круглих лісоматеріалів (4466,3 тис. м³). У заготівлі твердолистяних порід спостерігається найнижчий вихід круглих лісоматеріалів (менше чверті), що може вказувати на переважання санітарних рубок, рубки неякісних насаджень, або використання цієї деревини переважно як палива.

Таблиця 7 відображає обсяги заготівлі круглих лісоматеріалів (імовірно, у тис. м³) за класами якості (А, В, С, D) та породами деревини.

Таблиця 7

Розподіл (сортування) круглого лісу за класами якості та породами [22]

Клас якості	Хвойні	Твердолистяні	М'яколистяні	Разом
А	178,5	57,1	63,6	299,2
В	868,7	163,0	119,4	1151,1
С	1916,0	350,0	83,6	2349,6
D	1503,1	486,4	0,1	1989,6

Загальний обсяг заготівлі круглих лісоматеріалів за представленими даними становить 5789,5 тис. м³. Хвойні породи є безумовним лідером, складаючи 77,15% (4466,3 тис. м³) від загального обсягу заготівлі. Твердолистяні породи становлять 18,25% (1056,5 тис. м³). М'яколистяні мають найменшу частку – лише 4,60% (266,7 тис. м³).

Додатковим фактором посилення державного регулювання у 2025 році стало ухвалення Постанови КМУ від 31 жовтня 2025 р. (щодо змін до Постанови № 1499 від 24.12.2024 р.). Цим рішенням паливну деревину (дрова) було внесено до переліку товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, що є прямим втручанням у ринок та суттєво обмежує експортні можливості [53, 59].

На діяльність галузі впливає низка зовнішніх чинників. Вони включають: світову ринкову кон'юнктуру (зокрема, ціни на деревину) та міжнародну

торгівлю, повномасштабне вторгнення РФ, яке кардинально змінило логістичні ланцюги постачання, глобальні екологічні та нові суворі вимоги ЄС. Особливо критичним є запровадження Регламенту EUDR (з грудня 2025 р.), який вимагає від експортерів підтверджувати, що їхня продукція не спричинила знеліснення чи деградацію лісів. Для цього необхідно надавати точні географічні координати ділянок, де була заготовлена деревина, та підтверджувати легальність її походження. Ця проблема набуває особливої гостроти на тлі міжнародного скандалу навколо Forest Stewardship Council (FSC). Розслідування, оприлюднене Earthsight, яке активно розвивалося протягом 2024-2025 років, виявило системні недоліки та шахрайство. Зокрема, у квітні 2025 року ізотопні тести виявили, що майже половина сертифікованої продукції з березової фанери, що продавалася у Великій Британії, мала неправдиві заяви про країну походження. Детальний аналіз даних показує, що щонайменше 36% заяв FSC були визнані шахрайськими. Оскільки FSC є найпоширенішою системою сертифікації для українських лісокористувачів, цей скандал підриває довіру до всієї експортної продукції з України та ускладнює проходження процедур EUDR [29].

РОЗДІЛ 2

ПРИРОДНІ УМОВИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Природно-кліматичні умови в Україні

Природні умови України є визначальним фактором, що формує сировинну базу та регіональну специфіку ринку деревини. Загальна площа лісового фонду України становить близько 10,4 млн гектарів, а лісистість території – 15,9% , що є недостатнім за європейськими нормами (порівняно з 29,6% у Польщі, або 32,7% у Німеччині). Розподіл лісів є вкрай нерівномірним [7, 42, 43].

Зона Полісся (Північна Україна) найбільш лісистий регіон (лісистість 25-30%), є ключовим постачальником хвойної деревини (переважно сосна).

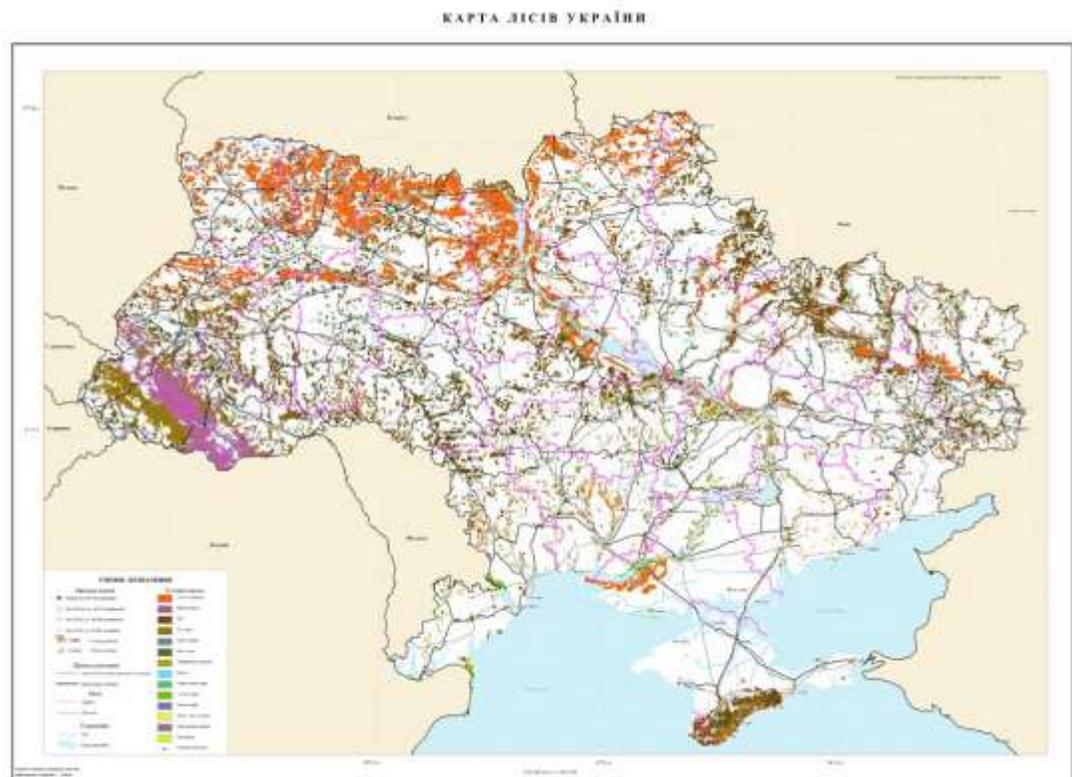

Рис 1. Карта розташування лісових масивів України [30].

Зона Лісостепу (Центральна Україна) характеризується середньою лісистістю (13%), тут домінують твердолистяні породи (дуб, граб, ясен), що є цінною сировиною для меблевої промисловості.

Зона Степу (Південна Україна) найменш лісистий регіон (4-5%). Ліси мають переважно захисне та рекреаційне значення [7].

Карпатський регіон (Західна Україна) є гірський регіон з високою лісистістю (>40%). Основні породи – ялина (смерека), бук, ялиця. Є другим за значенням центром лісозаготівлі [42].

Таким чином, географічне розташування лісових масивів визначає регіональну спеціалізацію лісозаготівлі, спеціалізацію деревообробних підприємств та напрямки логістичних потоків. Слід також зазначити, що у зв'язку з агресією Російської Федерації значна частина переробних потужностей була релокована в західні області України, що призвело до додаткового навантаження на спеціальне використання лісових ресурсів у цих регіонах.

2.2. Методи проведення досліджень

Методологічною основою даної кваліфікаційної роботи є системний підхід, який розглядає ринок деревини, як єдину складну систему. Для вирішення поставлених завдань було використано наступну сукупність наукових методів.

Для аналізу наукових праць та формування теоретичної бази був використаний метод теоретичного узагальнення та систематизації: при написанні першого розділу [25, 61].

Для аналітичної частини роботи (розділ 3) було застосовано статистичний метод. Завдяки йому здійснено збір, обробку та детальний аналіз кількісних показників, що стосуються заготівлі, виробництва, експорту, імпорту та цін на продукцію у 2020-2024 роках [8].

Щоб оцінити динаміку розвитку ринку та визначити вплив

повномасштабного вторгнення, був використаний порівняльний аналіз показників за різні періоди. Цей метод також дозволив зіставити внутрішні ціни України та Польщі.

Для наочного представлення та візуалізації отриманих статистичних даних (через таблиці, діаграми та графіки) був застосований графічний метод [26].

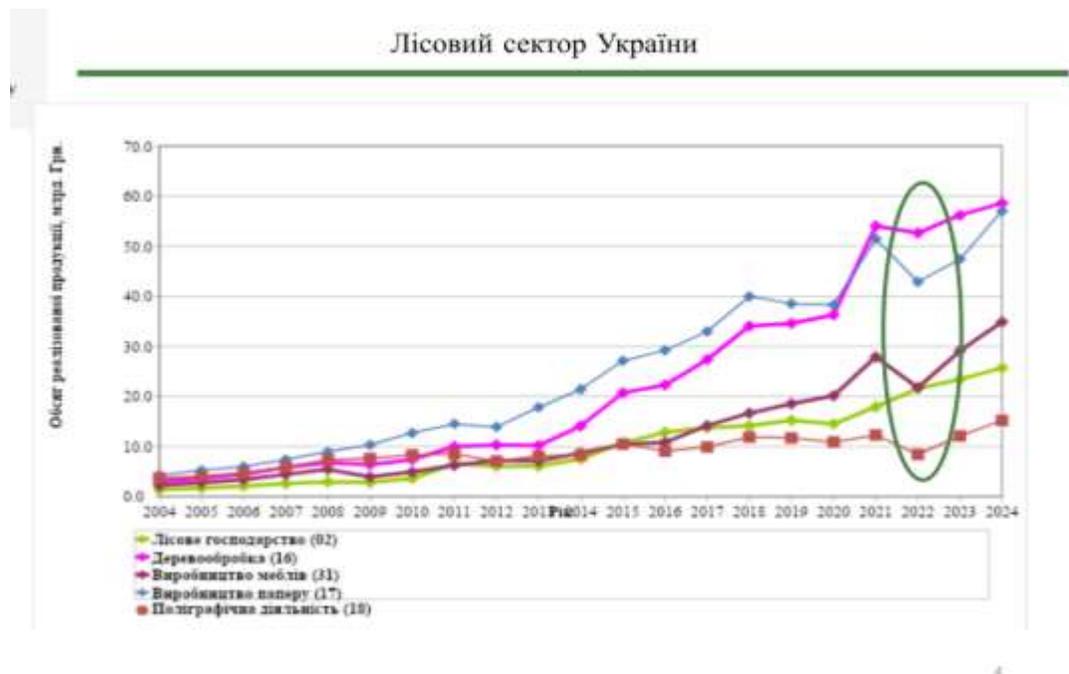

Рис.2. Приклад візуалізації статистичних даних за допомогою графічного методу [19, 26].

Метод системного аналізу застосовувався для систематизації виявлених проблем і розробки комплексних рекомендацій. Інформаційною базою слугували законодавчі акти України, офіційні дані Держстату, Держлісагентства, Держмитслужби, аналітичні звіти бірж, наукові презентації експертів (проф. С. Миклуша, проф. О. Кійка, НЛТУ) та матеріали міжнародних організацій (FAO, UNECE).

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Динаміка розвитку ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні

Деревообробна промисловість та лісове господарство – ключові експортні та сировинні сектори економіки України. Динаміка виробництва лісоматеріалів і пиломатеріалів чітко відображає стан галузі. На період 2020-2024 років вплинули дві основні події: економічна нестабільність та пандемія (2020-2021) та повномасштабна військова агресія (з лютого 2022 року). Втручання стало визначальним негативним фактором, спричинивши втрату частини лісових фондів, знищення потужностей та порушення логістики, що призвело до значного спаду виробництва. Аналіз цього чотирирічного циклу є необхідним для визначення завданих збитків та оцінки потенціалу відновлення галузі в сучасних умовах.

Таблиця 8 містить ключові кількісні та вартісні показники лісового господарства та деревообробної промисловості України за 2020-2024 роки. У ній представлено обсяги виробництва (сировини – лісоматеріалів, та готової продукції – пиломатеріалів) і відповідні експортні дані.

Таблиця 8

Динаміка обсягів виробництва лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні за 2020-2024 рр. [23]

Рік	Обсяг виробництва лісоматеріалів, тис. м ³	Обсяг виробництва пиломатеріалів, тис. м ³	Обсяг експорту лісоматеріалів, тис. м ³	Обсяг експорту пиломатеріалів, тис. м ³	Вартість експорту лісоматеріалів, млн. дол. США
2020	15700	5100	2100	4200	75
2021	16500	5600	2500	4500	110
2022	11200	3800	3700	3100	220

Продовження таблиці 8

Рік	Обсяг виробництва лісоматеріалів, тис. м ³	Обсяг виробництва пиломатеріалів, тис. м ³	Обсяг експорту лісоматеріалів, тис. м ³	Обсяг експорту пиломатеріалів, тис. м ³	Вартість експорту лісоматеріалів, млн. дол. США
2023	13400	4200	2900	3500	185
2024	14100	4500	2400	3800	160

Довоєнний етап (2020-2021 рр.) характеризується постпандемічним відновленням економічної активності. Зростання попиту спричинило збільшення обсягів виробництва необробленої деревини (лісоматеріалів) на 5,1% (до 16500 тис. м³) та готової продукції (пиломатеріалів) на 9,8% (до 5600 тис. м³) у 2021 році. Ці показники, які сягнули довоєнного максимуму, були стимульовані світовим зростанням цін і будівельним попитом. Сектор також підтвердив свою експортну спрямованість завдяки зростанню обсягів експорту пиломатеріалів із 4200 тис. м³ до 4500 тис. м³.

Повномасштабне вторгнення, що розпочалося у лютому 2022 року, стало катастрофічним переломним моментом для лісової галузі. Протягом року зафіксовано різке падіння виробництва лісоматеріалів на 31,2% (до 11200 тис. м³) і подібне скорочення обсягів виробництва та експорту пиломатеріалів (падіння на 31,1%, до 3100 тис. м³).

Проте, всупереч загальному спаду, обсяг експорту необробленої деревини зріс до 3700 тис. м³, а його вартість подвоїлася (з 110 млн до 220 млн). Цей парадокс можна пояснити спрощенням експорту необробленої сировини на початку війни з метою швидкого отримання валютної виручки, а також значним зростанням світових цін на деревину.

У 2023 році розпочався етап відновлення виробничих потужностей: обсяг лісоматеріалів зріс на 19,6% (до 13400 тис. м³), а виробництво пиломатеріалів збільшилося на 10,5% (до 4200 тис. м³). Це зростання продовжилося і у 2024 році, проте показники виробництва кінцевої продукції (пиломатеріалів – 4500

тис. м³) залишаються на 19,6% нижчими за довоєнний рівень 2021 року.

Динаміка експортних показників у 2023-2024 рр. змінилася: обсяг та вартість експорту лісоматеріалів знижуються, тоді як експорт пиломатеріалів поступово зростає, наближаючись до обсягів, зафіксованих до повномасштабної війни.

Загалом, виробництво лісо- та пиломатеріалів пройшов шлях від значного зростання у 2021 р. (на тлі світового буму) до катастрофічного обвалу 2022 р. (скорочення на 30% через вторгнення). Попри стійку адаптацію та відновлення у 2023-2024 рр., прогнозні обсяги готової продукції ще суттєво відстають від довоєнних показників 2021 року.

Аналіз таблиці 9 показує значні зміни в зовнішній торгівлі лісоматеріалами та пиломатеріалами, спричинені передусім повномасштабним вторгненням 2022 року.

Таблиця 9

**Динаміка експорту та імпорту лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні
за 2020-2024 рр. [23]**

Рік	Категорія продукції	Обсяг експорту, тис. м ³	Вартість експорту, млн. дол. США	Обсяг імпорту, тис. м ³	Вартість імпорту, млн. дол. США	Сальдо торговельного балансу, млн. дол. США
2020	Лісоматеріали	2100	75	150	25	+50
	Пиломатеріали	4200	650	250	80	+570
	Всього	6300	725	400	105	+620
2021	Лісоматеріали	2500	110	180	35	+75
	Пиломатеріали	4500	850	300	110	+740
	Всього	7000	960	480	145	+815

Продовження таблиці 9

Рік	Категорія продукції	Обсяг експорту, тис. м ³	Вартість експорту, млн. дол. США	Обсяг імпорту, тис. м ³	Вартість імпорту, млн. дол. США	Сальдо торговельного балансу, млн. дол. США
2022	Лісоматеріали	3700	220	90	18	+202
	Пиломатеріали	3100	680	150	60	+620
	Всього	6800	900	240	78	+822
2023	Лісоматеріали	2900	185	110	22	+163
	Пиломатеріали	3500	710	200	75	+635
	Всього	6400	895	310	97	+798
2024	Лісоматеріали	2400	160	130	28	+132
	Пиломатеріали	3800	750	220	85	+665
	Всього	6200	910	350	113	+797

У 2021 році, порівняно з 2020 роком, відбулося значне зростання всіх показників. Загальна вартість експорту зросла з 725 млн до 960 млн (+32,4%). Обсяг експорту пиломатеріалів (кінцевої продукції) зріс на 7,1% (з 4200 до 4500 тис. м³), а його вартість – на 30,8% (з 650 млн до 850 млн), що свідчить про істотне зростання цін. Сальдо досягло довоєнного піку у 815 млн у 2021 році.

У 2022 році спостерігається аномальний стрибок експорту лісоматеріалів. Обсяг експорту зріс на 48% (з 2500 до 3700 тис. м³). Вартість експорту подвоїлася (з 110 млн до 220 млн). Це може пояснюватися світовим зростанням цін та спрощенням вивезення дров'яної продукції для валютних надходжень. Імпорт лісоматеріалів різко скоротився (з 180 до 90 тис. м³). Обсяг експорту різко впав на 31,1% (з 4500 до 3100 тис. м³), що відображає падіння внутрішнього виробництва через війну.

Проте, вартість експорту скоротилася лише на 20% (з 850 млн до 680 млн), що частково компенсовано високими світовими цінами. Загальний

результат: попри обвал експорту пиломатеріалів, загальне сальдо залишилося високим (822 млн), в основному завдяки зростанню цін та експорту сировини.

Обсяг та вартість експорту лісоматеріалів у 2023-2024 рр. поступово знижуються, повертаючись до довоєнних рівнів. Це свідчить про стабілізацію та, можливо, посилення контролю за експортом необробленої деревини. Відновлюється обсяг експорту пиломатеріалів (3800 тис. м³ у 2024 р.), хоча все ще не досягає піку 2021 р. (4500 тис. м³). Вартість експорту також відновлюється (750 млн у 2024 р.).

Загальне позитивне сальдо залишається стабільним у діапазоні 797-798 млн, що підтверджує збереження експортної орієнтації галузі, незважаючи на війну [69]. Лісова галузь України залишається нетто-експортером зі стабільно високим позитивним сальдо торговельного балансу. У 2022 році відбулася структурна зміна (збільшення частки експорту сировини), але у 2023-2024 роках спостерігається відновлення експорту готової продукції (пиломатеріалів), що є позитивною тенденцією.

Таблиця 10 деталізує структуру українського експорту лісоматеріалів та пиломатеріалів за обсягом, вартістю та основними країнами-споживачами.

Таблиця 10

Структура експорту лісоматеріалів та пиломатеріалів за видами продукції та основними країнами-споживачами, 2023 р. [19]

Вид продукції / Країна-споживач	Обсяг експорту, тис. м ³	Частка в експорті виду продукції, %	Вартість експорту, млн. дол. США	Частка в загальному експорті, %
Лісоматеріали (дрова):	2650	100	172,5	19,1
Угорщина	250	9,4	15,0	1,7
Туреччина	350	13,2	22,0	2,4
Румунія	1000	37,7	65,0	7,2

Продовження таблиці 10

Вид продукції / Країна-споживач	Обсяг експорту, тис. м ³	Частка в експорті виду продукції, %	Вартість експорту, млн. дол. США	Частка в загальному експорті, %
Польща	550	20,8	45,0	5,0
Інші країни	500	18,9	25,5	2,8
Пиломатеріали:	3650	100,0	730,0	80,9
Польща	850	23,3	160,0	17,7
Німеччина	600	16,4	125,0	13,8
Румунія	450	12,3	85,0	9,4
Китай	300	8,2	60,0	6,6
Інші країни	1450	39,8	300,0	33,4
Всього експорту	6300	-	902,5	100,0

Незважаючи на те, що пиломатеріали експортуються в обсязі, лише трохи більшому, ніж дрова (3650 тис. м³ проти 2650 тис. м³), вони генерують переважну більшість валютної виручки. Частка в загальному експорті за вартістю пиломатеріали забезпечують 80,9% (730 млн), тоді як дрова – лише 19,1% (172,5 млн). Це підкреслює високу додану вартість обробленої деревини. Загальний обсяг експорту складає 6300 тис. м³ на загальну суму 902,5 млн. У 2023 році обсяг експорту дров склав 2650 тис. м³ на суму 172,5 млн. Експорт дров'яної деревини є сильно сконцентрованим на європейських сусідах, ймовірно, через логістичну вигоду та зростання попиту на біопаливо.

Румунія є найбільшим споживачем за обсягом, імпортуючи 37,7% (1000 тис. м³) усіх дров, згенерованих в експорті 65 млн (7,2% загальної вартості).

Польща та Туреччина також є значними імпортерами, сукупно формуючи близько 34% обсягу експорту цієї категорії. Середня ціна експорту склала 65,1 за 1 м³. Обсяг експорту пиломатеріалів становив 3650 тис. м³ на суму

730 млн. Експорт готової продукції є більш диверсифікованим та охоплює велику економіку. Польща – найбільший споживач, її частка складає 23,3% обсягу і 17,7% загальної експортної вартості галузі (160 млн). Німеччина посідає друге місце, генеруючи 13,8% загальної вартості експорту (125 млн). Присутність Китаю (8,2% обсягу) свідчить про глобальне охоплення української деревообробки. Інші країни формують майже 40% обсягу та 33,4% вартості експорту пиломатеріалів, що підтверджує широку географію збуту. Середня ціна експорту 200,0 / м³.

Середня ціна експорту пиломатеріалів 200/м³ майже у 3 рази вища за середню ціну експорту дров 65,1/м³. Це підтверджує економічну необхідність максимально збільшувати виробництво та експорт готової продукції замість сировини. Країни-сусіди (Румунія, Польща) є критично важливими ринками для обох категорій продукції, виступаючи як транзитними вузлами, так і кінцевими споживачами. Збереження високого обсягу експорту пиломатеріалів до великих ринків ЄС (Німеччина) та Азії (Китай) свідчить про успішну адаптацію логістичних ланцюгів в умовах воєнного часу.

Подана таблиця 11 деталізує імпорتنу структуру лісоматеріалів (круглий ліс) та пиломатеріалів за обсягом, вартістю та основними країнами-постачальниками.

Аналіз таблиці 11 підтверджує, що український імпорт лісової продукції є незначним порівняно з експортом і сфокусований переважно на дорожчій готовій продукції та спеціалізованій сировині з європейських країн.

Пиломатеріали переважають, хоча обсяг імпорту пиломатеріалів (210 тис. м³) лише в 1,75 рази більший за обсяг лісоматеріалів (120 тис. м³), їхня вартість (80 млн) становить 76,2% від загальної вартості імпорту (105 млн). Це свідчить про те, що Україна імпортує переважно готову продукцію. Розрахункова середня ціна імпорту пиломатеріалів становить близько 381 за 1 м³ (80 млн / 210 тис. м³), а лісоматеріалів (круглого лісу) – близько 208 за 1 м³

(25 млн / 120 тис. м³). Така висока ціна імпортованої сировини та готової продукції вказує на імпорт спеціалізованих, високоякісних, або дефіцитних на внутрішньому ринку порід/видів.

Таблиця 11

Структура імпорту лісоматеріалів та пиломатеріалів за видами продукції та основними країнами-постачальниками [26].

Вид продукції / країна-постачальник	Обсяг імпорту, тис. м ³	Частка в імпорті виду продукції, %	Вартість імпорту, млн. дол. США	Частка в загальному імпорті, %
Лісоматеріали (круглий ліс):	120	100,0	25,0	23,8
Польща	40	33,3	8,0	7,6
Румунія	30	25,0	6,0	5,7
Німеччина	20	16,7	4,5	4,3
Литва	10	8,3	2,5	2,4
Інші країни	20	16,7	4,0	3,8
Пиломатеріали:	210	100,0	80,0	76,2
Туреччина	50	23,8	20,0	19,1
Польща	40	19,1	15,0	14,3
Німеччина	30	14,3	12,0	11,4
Латвія	25	11,9	9,0	8,6
Інші країни	65	30,9	24,0	22,8
Всього імпорту	330	-	105,0	-

Імпорт сировини майже повністю забезпечується сусідніми та європейськими країнами, що обумовлено логістичною доцільністю. Польща (8 млн) і Румунія (6 млн) є основними постачальниками, сукупно забезпечуючи 58,3% обсягу.

Присутність Німеччини та Литви підтверджує імпорт спеціалізованої сировини з глибшої Європи. Ринок більш диверсифікований, але також орієнтований на Європу та стратегічних партнерів. Туреччина є найбільшим постачальником, її частка складає 19,1% загальної вартості імпорту (20 млн). Польща і Німеччина сукупно формують значну частку (близько 33%) вартості імпорту пиломатеріалів. Латвія (11,9% обсягу) імпорт через країни Балтії.

Імпорт виконує функцію компенсації внутрішнього дефіциту, або технологічної потреби у специфічних видах сировини чи високоякісній готовій продукції, а не заміщення масового внутрішнього виробництва. Географічна структура підтверджує високу залежність від наземних маршрутів постачання та торговельних зав'язків з країнами ЄС, що зберігається навіть в умовах воєнного часу. Загальний імпорт (105 млн) є маргінальним порівняно з експортом (902,5 млн), що ще раз підкреслює статус України, як великого нетто-експортера лісової продукції.

3.2. Цінова політика та фактори, що впливають на ціноутворення на ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів

Таблиця 12 відображає суттєве та прискорене зростання внутрішніх цін на ключові види лісової продукції та сировину в Україні за період 2020-2024 років, що значною мірою спричинено інфляційними процесами, дефіцитом сировини, а особливо – впливом повномасштабного вторгнення та енергетичною кризою.

Ціни на всі види продукції демонструють стабільне та значне збільшення впродовж усього періоду. Найбільший відносний ріст спостерігається у період 2021-2023 років, що збігається з піком світової інфляції та початком воєнних дій. Продукція з дуба демонструє найбільш високі ціни та найбільше зростання. Ціна на пиломатеріали дуба зросла з 12000 грн/м³ до 36000/м³ грн за 4 роки, що свідчить про збереження високого попиту на експортних ринках та значну

додану вартість обробки.

Таблиця 12

Динаміка середніх цін на основні види лісоматеріалів та пиломатеріалів на внутрішньому ринку України за 2020-2024 рр, грн/м³ [18]

Рік	Лісоматеріали круглі (сосна, I сорт)	Лісоматеріали круглі (дуб, I сорт)	Пиломатеріали обрізні (сосна, 1-3 сорт)	Пиломатеріали обрізні (дуб, 1-3 сорт)	Дрова паливні (твердої пор.)
2020	1400	4500	3800	12000	750
2021	1800	6500	4900	16500	900
2022	2500	11000	6200	24000	1500
2023	3100	18000	7100	32000	1800
2024	3500	22000	7500	36000	1950

Ціна на круглий дуб зросла з 4500 грн/м³ до 22000 грн/м³, що вказує на дефіцит високоякісної сировини та її високу інвестиційну привабливість.

У 2024 році пиломатеріали дуба дорожчі за круглий дуб приблизно у 1,64 рази, підтверджуючи значну маржу обробки. Ціна на пиломатеріали сосни зросла з 3800 грн/м³ до 7500 грн/м³ (+97%). Ціна на круглу сосну зросла з 1400 грн/м³ до 3500 грн/м³ (+150%). Пиломатеріали сосни дорожчі за круглу сосну приблизно у 2,14 рази, що є вищим, ніж у дуба. Це може свідчити про те, що саме переробка сосни є ключовою для масового внутрішнього ринку та будівництва. Ціна на дрова паливні (твердої породи) зросла з 750 грн/м³ до 1950 грн/м³ (+160%). Найбільший стрибок ціни на дрова відбувся у 2022 році (з 900 грн /м³ до 1500 грн/м³, +66,7%), що прямо корелює з початком повномасштабного вторгнення, руйнуванням енергетичної інфраструктури та кризовим зростанням попиту на альтернативні джерела опалення.

Динаміка цін відображає високу інфляційну напругу та дефіцит у лісовому секторі. Ціни на дуб показують, що цей сегмент продовжує орієнтуватися на преміальні експортні ринки. Ціни на сосну є індикатором

стану внутрішнього будівельного ринку. Різке зростання ціни на дрова у 2022 році є прямим наслідком війни та енергетичної кризи, підкреслюючи критичну важливість цього ресурсу для населення [71].

Таблиця 13 відображає динаміку середніх експортних цін на три ключові категорії лісової продукції, виражених у доларах США за кубічний метр. Аналіз показує, що цінові тенденції сильно різняться залежно від рівня обробки та попиту.

Таблиця 13

Динаміка середніх експортних цін, дол. США/ м³ [36]

Рік	Лісоматеріали круглі (дрова)	Пиломатеріали (хвойні)	Пиломатеріали обрізні (сосна)
2020	36	150	450
2021	44	185	550
2022	59	215	700
2023	64	200	680
2024	67	195	660

Ціни на лісоматеріали круглі (дрова) демонструють стабільне зростання протягом усього періоду, з найбільшим стрибком у 2022 році. У 2020-2021 р. зростання на 8 пунктів (з 36 до 44 дол. США/ м³); у 2022 р. був різкий стрибок до 59 дол. США/ м³, що є наслідком глобальної енергетичної кризи та збільшення попиту на біопаливо в Європі після вторгнення; у 2024 р. ціна досягає 67 дол. США/ м³. Загальне зростання за 4 роки становить +86%, що свідчить про стійкий зовнішній попит на дешеву енергетичну сировину.

У 2022 р. ціна на пиломатеріали (хвойних) зростала до 215 доларів що є найвищим показником у цей період. У 2023-2024 роках ціна знижується (200 доларів у 2023 р., з 195 у 2024 р.). Це свідчить про завершення світового будівельного ажіотажу та насичення ринку, а також про можливе збільшення пропозиції на глобальному ринку. Попри корекцію, ціна 195 дол. США/ м³ у

2024 році все ще на 30% була вища за ціну 2020 року (150 дол. США/ м³).

Найвища абсолютна додана вартість спостерігалась на пиломатеріали обрізні (сосна). У 2022 р. пік цін досяг максимуму у 700 доларів. Як і у випадку з іншими пиломатеріалами, у 2023-2024 роках ціна знижується до 660 доларів. Це відображає загальносвітову тенденцію зниження цін на кінцеву будівельну продукцію після пікових значень 2022 року. Ціна у 2024 році на +47% вища за ціну 2020 року (450 доларів). Співвідношення між ціною на сировину та готовою продукцією підтверджує значну економічну вигоду від переробки.

Хоча абсолютна вартість зросла у всіх категоріях, відносне цінове співвідношення між найдорожчою продукцією (обрізна сосна) та найдешевшою (дрова) скоротилося з 12,5 до 9,85. Це означає, що сировина (дрова) зросла в ціні швидше, ніж готова продукція, що може знижувати маржинальність деревообробних підприємств та ускладнювати їхню конкурентоспроможність. Експортні ціни на українську лісову продукцію відображають вплив двох ключових факторів. Перший це глобальний бум 2021-2022 рр. підняв ціни на оброблену продукцію до пікових значень.

Друге це енергетична криза, яка спричинила різке та стійке зростання цін на дров'яну деревину. Подальша корекція цін на пиломатеріали (2023-2024) на тлі зростання цін на сировину (дрова) створює виклики для українських переробників, оскільки їхні витрати зростають, тоді як ціна реалізації знижується.

3.3. Аналіз конкурентного середовища та монополізації ринку

Подана таблиця відображає структуру лісової та деревообробної галузей України, чітко розділяючи ринок на державний монопольний сектор заготівлі та потужний приватний сектор глибокої переробки, який переважно представлений іноземними інвестиціями.

ДП «Ліси України» є абсолютним монополістом на ринку заготівлі та

продажу необробленої деревини. Приблизно 95% ринку необробленої деревини, що підкреслює критичну залежність усієї деревообробної промисловості від рішень та ефективності цього державного підприємства.

Таблиця 14

Перелік та характеристики ключових гравців ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні [18]

№ п/п	Назва компанії	Форма власності	Основні види діяльності	Регіон діяльності (основний)	Ключові переваги / особливості
1	ДП «Ліси України»	Державна	Лісозаготівля, первинна переробне, продаж необробне обр деревини	Охоплює всі регіони країни через розгалужену систему регіональних офісів та філій».	Природний монополіст у заготівлі ; впровадження реформи управління
2	ТОВ «Кроноспан УА»	Приватна (іноземні інвестиції)	Виробництво плит ДСП, МДФ, Ламінату	Волинська, Рівненська обл..	Великий споживач деревини; сучасне виробництво; вертикальна інтеграція
3	ТОВ «СвіссКроно»	Приватна (іноземні інвестиції)	Виробництво плит ДСП, ОСП)	Львівська, Івано-Франківська обл..	Висока якість продукції; орієнтація на експорт; значні інвестиції в обладнання.
4	ТОВ «Барлінек Інвест»	Приватна (іноземні інвестиції)	Виробництво паркетної дошки	Вінницька область	Один з найбільших виробників підлогових покриттів в Європі; значний експортер.

Його ключова перевага – це природний монополізм, а основний вектор розвитку – реформа управління, спрямована на підвищення прозорості та ефективності використання лісових ресурсів.

Іноземні інвестори розміщують виробництво поблизу західних кордонів (за винятком «Барлінек») та лісових ресурсів, що забезпечує зручну логістику для експорту на ринки ЄС. Усі великі приватні гравці є лідерами у своїх сегментах і демонструють орієнтацію на експорт та сучасне, капіталомістке виробництво, що підвищує загальну додану вартість галузі. Майже вся необроблена деревина (95%) контролюється ДП «Ліси України». Усі найбільші інвестори, які створюють робочі місця та валютну виручку, критично залежать від постачання сировини від державного монополіста.

Подальша ефективність та конкурентоспроможність усієї деревообробної промисловості України визначатиметься успіхом реформи ДП «Ліси України» у забезпеченні прозорого, стабільного та рівномірного доступу приватних переробників до сировинних ресурсів.

3.4. Проблеми та перспективи розвитку ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні

Таблиця 15 чітко систематизує основні структурні проблеми лісової та деревообробної галузей, які можна згрупувати за чотирма ключовими категоріями: Екологія/Право, Економіка/Фінанси, Технології / Інвестиції. Аналіз показує, що ці проблеми взаємопов'язані і формують бар'єри для сталого розвитку та євроінтеграції галузі.

Незаконні рубки – це пряме порушення законодавства та екологічних норм, що призводить до неконтрольованого вичерпання лісових ресурсів. Наслідки є багатогранними: від екологічної шкоди (деградація лісів) до економічних втрат через недобросовісну конкуренцію.

Таблиця 15

Систематизація основних проблем функціонування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів (нелегальні рубки, тіньовий обіг, застаріле обладнання, брак інвестицій) [17]

№	Категорія проблеми	Назва проблеми	Суть проблеми (опис)	Наслідки для ринку та галузі
1	Екологічні та правові	Нелегальні рубки	Незаконна заготівля деревини поза встановленими лімітами та без відповідних дозвільних документів, часто з порушенням екологічних норм.	Виснаження лісових ресурсів, екологічна шкода, недобросовісна конкуренція, зниження довіри іноземних партнерів до української деревини.
2	Економічні та фіскальні	Тіньовий обіг (Корупція)	Приховування реальних обсягів заготівлі та продажів, використання схем для ухилення від сплати податків та митних зборів, продаж деревини за готівку без офіційного обліку.	Недоотримання бюджетних коштів, спотворення ринкових цін, фінансування нелегальної діяльності, погіршення інвестиційного клімату.
3	Технологічні	Застаріле обладнання	Використання морально та фізично зношеного обладнання на більшості деревообробних підприємств (окрім великих іноземних інвесторів) та у лісозаготівлі.	Низька ефективність і продуктивність праці, висока собівартість продукції, неможливість виробництва високоякісних кінцевих виробів, великий відсоток відходів.

Продовження таблиці 15

№	Категорія проблеми	Назва проблеми	Суть проблеми (опис)	Наслідки для ринку та галузі
4	Інвестиційні	Брак інвестицій	Недостатнє залучення внутрішнього та зовнішнього капіталу для модернізації виробництва, впровадження нових технологій глибокої переробки та відновлення лісових фондів.	Збереження сировинної моделі експорту, нездатність галузі до швидкого відновлення після криз, відставання від світових стандартів якості та екологічності.

Найважливішим є зниження довіри іноземних партнерів, що перешкоджає сертифікації української деревини та доступу до преміальних ринків.

Тіньовий обіг та корупція охоплюють приховування реальних обсягів продажів і використання схем для ухилення від податків. Це є прямим наслідком недостатньої прозорості в системі управління державним лісовим фондом. Головний фіскальний наслідок – недоотримання бюджетних коштів, що могло б бути спрямовано на відновлення лісів.

На ринковому рівні це спотворює ціни, надаючи нелегальним гравцям несправедливу конкурентну перевагу і погіршуючи інвестиційний клімат для добросовісного бізнесу.

Застаріле обладнання у більшості вітчизняних підприємств (за винятком великих іноземних інвесторів) призводить до неефективної роботи. Технологічна відсталість спричиняє низьку ефективність, високу собівартість кінцевої продукції та великий відсоток відходів. Це прямо перешкоджає виробництву високоякісних виробів, обмежуючи конкурентоспроможність української продукції на світовому ринку.

Брак інвестицій є наслідком високих ризиків (через тінь і корупцію) та

низької прогнозованості ринку, а також військового конфлікту. Капітал не надходить на модернізацію та відновлення.

Брак інвестицій призводить до збереження сировинної моделі експорту (вивезення необробленої деревини), нездатності галузі до швидкої модернізації та відставання від світових стандартів якості та екологічності. Це ускладнює довгострокове стійке зростання.

Проблеми ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів є комплексними та взаємопов'язаними: нелегальна діяльність і тіньовий обіг погіршують інвестиційний клімат, що, у свою чергу, призводить до технологічної відсталості і закріплює сировинну орієнтацію експорту.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження, що аналізувало формування ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні, зроблено наступні висновки:

1. Теоретична модель ринку деревини в Україні кардинально відрізняється від класичних західних моделей. Вона характеризується не ринковою конкуренцією, а інституційно закріпленою державною монополією на ресурс та специфічною інфраструктурою, що історично виросла з «молоткових» аукціонів, а не з класичних біржових механізмів.

2. Цінова політика на ринку є непрозорою та викривленою. Зростання цін зумовлене не лише інфляцією, а й дефіцитом та монопольним становищем продавця. Проведений порівняльний аналіз цін з Польщею довів, що ціни на окремі сортименти (зокрема, дуб низьких класів якості) в Україні вже є вищими за польські. Це свідчить про глибоку ринкову диспропорцію.

3. Конкурентне середовище на ринку необробленої деревини фактично відсутнє. Дослідження виявило «подвійну монополію»: Державна монополія на пропозицію: ДП «Ліси України» контролює приблизно 85% ринку сировини.

4. Приватна дуополія на ринкову інфраструктури: ТОВ «Українська універсальна біржа» та ТОВ Українська енергетична біржа контролюють 95% ринку біржових послуг, діючи узгоджено та захищаючи інтереси продавця (наприклад, через односторонні санкції проти покупців).

5. Ключові проблеми галузі носять системний характер: подвійна монополія, що вбиває конкуренцію; значний тіньовий ринок; логістичні обмеження; криза довіри до системи сертифікації FSC на тлі запровадження жорсткого регламенту EUDR.

ПРОПОЗИЦІЇ

На основі висновків магістерської роботи, з метою підвищення ефективності, прозорості та конкурентоспроможності ринку лісо- та пиломатеріалів України, пропонується:

1. Запровадити програми підтримки інвестицій у модернізацію та розширення виробничих потужностей з переробки деревини (зокрема, пиломатеріалів та виробів вищого ступеня обробки), що дозволить компенсувати втрати обсягів, спричинені війною, та збільшити частку продукції з високою доданою вартістю в експорті.

2. Розробити пріоритетну державну програму для розмінування лісових територій на деокупованих землях та відновлення лісових фондів і зруйнованої виробничої інфраструктури, що критично важливо для повернення до довоєнних обсягів заготівлі.

3. Активізувати пошук нових ринків збуту для обробленої продукції, використовуючи, зокрема, європейські програми відновлення та співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Абдулов Р. С. Економіка лісового господарства: підручник. К.: ІЗМН, 2015. 150-165.
- 2.Боднар О. С. Економіка лісового господарства та деревообробної промисловості. Київ : Ірпінь, 2020. 350.
- 3.Ворон В. П. Раціональне використання лісових ресурсів: економічний механізм та його функції. Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2018. (1). 135-140.
- 4.Гаврилюк О. А. Лісовий сектор: аналіз структури, взаємодії з іншими секторами економіки та довкіллям. Регіональна економіка. 2009 (3), 144-49.
- 5.Галушак В. М. Сутність лісового комплексу: теоретичні та методологічні аспекти. Економіка: проблеми теорії та практики, 2011 (10). 36-41.
- 6.Геник Я. Й. Удосконалення державного управління в лісовому господарстві на основі впровадження системи електронного обліку деревини // Науковий вісник НЛТУ України. 2017. 27 (3). 136-141.
- 7.Генсірук С. А., Бондар В. С. Ліси України. Київ : Аграрна наука, 2017. 4-60.
- 8.Герасименко С. С., Головач А. В., Єріна А. М., Збоїнська О. М., Козирев В. Л., Пальян З. О., Шевчук Р. С. Статистика: підручник / за ред. С. С. Герасименка. Київ: Вища школа, 2-ге вид., 2000. 467.
- 9.Гнатишин Л. Б., Коваль В. П. Біржові посередники на товарних ринках: проблеми правового регулювання та економічні наслідки. Фінансовий простір. 2021. 1 (41). 135-142.
- 10.Голояд Б. Я. Кон'юнктура світового та внутрішнього ринку лісопродукції: аналіз та прогноз. Київ : Аграрна наука, 2021. 280.
- 11.Горошко В. В. Економічні засади лісовпорядкування в Україні: монографія. К.: Видавництво «Екологія», 2019. 80-95.

12. Григорович В. В. Вплив прозорості ринку лісоматеріалів на регіональний розвиток України. Науковий вісник НЛТУ України. 2023. 33 (4). 60-67.

13. Григорюк Н. П., Шпичак О. М. Економіка лісового господарства: начальний посібник. Київ: Аграрна освіта, 2017. 320.

14. Громадський аналіз: боротьба з тіньовим обігом деревини: оцінка ефективності запровадження аукціонів. Економіка та суспільство. Електронне фахове видання. Мукачєво, 2018, 19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-19-2018.pdf>

15. Гудзь П. В., Кудін С. В. Впровадження електронних торгів як інструмент підвищення прозорості ринку деревини. Науковий вісник НЛТУ України, 2020. 30. (4). 98-104.

16. Дворак В. В. Теорія аукціонів та її застосування на товарних ринках. Вчені записки Університету «КРОК». Серія : Економіка, 2015. 41. 53-62.

17. Дейнеко Л. В. Вплив тіньової економіки на фінансову стійкість лісової галузі України. Економіка та право. 2020. 4. 112-118.

18. Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство). ДП «Ліси України»: Аналітичні звіти щодо результатів аукціонних торгів необробленою деревиною. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/>

19. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля *України* товарами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

20. Державна служба статистики України. Промисловість України: статистичний збірник. Київ, 2023 / за ред. О. Г. Осауленка. Київ, 2023. 215.

21. Державне агентство лісових ресурсів України. Основні показники лісового фонду та лісогосподарської діяльності [за 2023 р.]. – [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>

22.Державне агентство лісових ресурсів України. Основні показники лісового фонду та лісогосподарської діяльності [за 2024 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/agentstvo/komunikaciyi-z-gromadskisty/publichni-zviti-derzhlisagentstva/publichnyi-zvit-holovy-derzhavnoho-ahentstva-lisovykh-resursiv-ukrainy-za-2024-rik>

23.Державне агентство лісових ресурсів України. Основні показники роботи лісового господарства України [2019-2024 рр.] Київ: Держлісагентство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/agentstvo/komunikaciyi-z-gromadskisty/publichni-zviti-derzhlisagentstva>

24. ДСТУ 3020-95 (або новіший відповідник) Деревина. Методи класифікації та сортування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://n.forest.gov.ua/novini/perexid-na-novi-nacionalni-standarti-yakosti-derevini/>

25.Економічна теорія. Політекономія: підручник / [В. Д. Базилевич та ін.]; за ред. В. Д. Базилевича. 7-ме вид., переробл. і допов. Київ: Знання, 2012. 702.

26.Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2001. 170.

27. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» від 9 квітня 2015 року № 325-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15#Text>

28.Заяць В. М. Лісовий комплекс України: економіко-організаційні засади розвитку. Львів : НЛТУ України, 2019. 412.

29.Іванов А. В., Петренко С. О. Міжнародні скандали лісової сертифікації та їхній вплив на експортний потенціал України. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка. 2025. 2. (309). 45-55.

- 30.Карта розташування лісових масивів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/karta-lisiv-ukrayini>
- 31.Кваша С. М. Економічні засади сталого розвитку лісового сектора України. Київ : Аграрна наука, 2021. 310.
- 32.Коваль І. М. Функції ринку лісоматеріалів та їх реалізація в Україні // Науковий вісник УкрДЛТУ. 2014. 24.5. 27-32.
- 33.Ковальчук О. В. Формування цін на необроблену деревину в умовах біржової торгівлі: проблеми та перспективи. Економічний часопис, 2022. 2. 110-118.
- 34.Конституція України. Розділ 1.Загальні засади. Стаття 13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://constitution.in.ua/articles/13/>
- 35.Лавров Р. Б. Деревообробний комплекс України: економіко-організаційний аспект: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 350.
- 36.Лавров Р. Б., Ярошенко О. П. Діяльність ДП «Ліси України», як нового суб'єкта лісового сектору: економічна оцінка та виклики. Збірник наукових праць НЛТУ. 2024. 1 (34). С. 110-118.
- 37.Лагутенко В. В. Еволюція інститутів реалізації деревини в Україні: від прямих угод до електронних торгів. Економіка та управління національним господарством. 2020. Вип. 50. 85-92.
- 38.Лагутенко В. В. Інституційні основи формування ринку деревини в Україні: монополія та неефективність. Економіка та управління національним господарством, 2019. 48. 112-118.
- 39.Лагутенко В. В. Інституційні трансформації на ринку деревини: від прямої угоди до аукціонної моделі. Економіка та управління національним господарством, 2020. 51. 75-82.
- 40.Лагутенко В. В. Особливості формування попиту і пропозиції на ринку деревини в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. 29 (6). 109-114.

41.Лапшина І. М. Економічна ефективність функціонування ринку деревини в умовах інноваційних трансформацій. Економіка та управління лісового господарства. 2022. 1. 45-53.

42.Лашенко С. П. Регіональні особливості лісових ресурсів України та їхнє значення для промисловості. Географічний вісник. 2022. 1 (45). 88-95.

43.Лісове господарство України : Статистичний збірник за 2023 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2024. 10-15.

44.Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ (зі змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

45.Менк'ю Н. Г. Принципи економікс / пер. з англ. К. Багрянової та ін. Київ: Основи, 2018. 864.

46.Міністерство економіки України. Аналітичний огляд економічного розвитку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/Analitychnyj-oglyad-NVV-lypen-2021.pdf>

47.Наказ Державного комітету лісового господарства України «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини» від 19 лютого 2007 року №42. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0164-07#Text>

48.Павлюк Н. С. Особливості формування цивілізованого ринку деревини в Україні з урахуванням європейського досвіду. Економічний вісник. 2022. 1 (68). С. 220-225.

49.Пасхавер Б. Й., Панас І. М. Економіка природних ресурсів: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 240.

50.Поліщук В. В., Шматков Г. Г. Еволюція правового регулювання лісових відносин в Україні: історико-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2017. 45. 138-141.

51. Положення про функціонування товарних бірж. Затверджено Рішенням НКЦПФР від 26.06.2018 № 422 (у редакції з урахуванням змін, внесених Рішенням № 318). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0993-21#Text>

52. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реформування управління лісової галузі» від 7 вересня 2022 р. № 1003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2022-%D0%BF#Text>

53. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот у 2025 році : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1499. Офіційний вісник України. 2025. 2. 100. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1503-2024-%D0%BF#Text>

54. Про затвердження Стратегії розвитку системи електронного обліку деревини в Україні до 2025 року : Наказ Державного агентства лісових ресурсів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/news/systema-elektronnoho-obliku-derevyny-stala-bilsh-zakhyshchenoiu-ta-prozoroiu>

55. Проект Закону України «Про ринок деревини» № 13227 від 29.04.2025. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/gtxqvh>

56. Регламент з організації та проведення біржових торгів з купівлі-продажу необробленої деревини та пиломатеріалів на товарній біржі. – Товариство з обмеженою відповідальністю «Українська універсальна біржа», Полтава, 2022, 77. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uub.com.ua/files/0906_reglament-lis.pdf

57. Рибак В. А. Лісове товарознавство: підручник. Київ: Кондор, 2010. 360.

58. Савицька О. П. Особливості формування цінової політики на ринку

необробленої деревини в умовах аукціонних торгів. Економіка та держава. 2021. 12. 138-142.

59.Савчук О. М. Вплив державного регулювання на експорт паливної деревини в умовах воєнного стану. Економіка та право. 2026. 1 (105). 15-22.

60.Ткачук І. Г., Дячун З. Й. Економіка лісового господарства: навчальний посібник. Львів: Видавництво НЛТУ України, 2012. 352.

61.Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : підручник. Київ : Академвидав, 2017. 308.

62.Хрик В. М., Левандовська С. М., Кімейчук І. В. Деревинознавство з основами лісового товарознавства і стандартизації лісової продукції : навчальний посібник. Біла Церква : БНАУ, 2023. 222.

63.Цегельник Н. І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісогосподарських підприємств. Агросвіт. 2021. 13-14. С. 17-24. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.13-14.17.

64.Якименко В. О., Бойко О. С. Оцінка ефективності та прозорості торгівлі необробленою деревиною в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2018. 28 (3) 59-62.

65.Ярошенко О. П. Аналіз ринку необробленої деревини в Україні в умовах реформування. Науковий вісник НЛТУ України. 2023. 33 (4). 47-51. doi: 10.36930/40330407

66.Forest Products Annual Market Review 2020-2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unece.org/sites/default/files/2021-11/2114516E_Inside_Final_web.pdf

67.Forest Products Annual Market Review 2023-2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unece.org/sites/default/files/2024-11/2413966E_FPAMR24_WEB.pdf

69.Kirschke, U., & Behmann, S. (2024). Economic transformation of the

Ukrainian timber sector: From raw material export to domestic processing. German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue (APD). Berlin. 2024. 42. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.apd-ukraine.de/index.php/uk/>

70.Li, X., & Wang, Y. (2024). Competitiveness analysis of Eastern European softwood lumber in the global market. *Journal of Service Science and Management*, 17 (2), 45-61.

71.Transformation of Ukraine’s wood product markets: transparency, auctions and integration into the EU single market: OECD report. Paris: OECD Publishing, 2025. 58. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1787/reports-ukraine-forest>

ДОДАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Додаток 1

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
ТА АСПІРАНТІВ, ПРИСВЯЧЕНОЇ
МІЖНАРОДНОМУ ДНЮ СТУДЕНТА

(17-21 листопада 2025 р., м. Суми)

Демченко В.О. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЧНОЇ ОБРОБКИ ҐРУНТУ ТА СИСТЕМИ СІВОЗМІН ЯК ЕЛЕМЕНТІВ ЗАХИСТУ РОСЛИН ВІД ШКІДНИКІВ КУКУРУДЗИ У ТОВ АГРОФІРМА «ВІКТОРІЯ»	71
Журавель А.С. ВИВЧЕННЯ ВИДОВОГО СКЛАДУ ШКІДНИКІВ КУКУРУДЗИ В УМОВАХ ТОВ «КУРС-АГРО» ПРИЛУЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	72
Журавель А.С. АГРОЕНТОМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОМАХ-ФІТОФАГІВ НА ПОСІВАХ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В ТОВ «КУРС-АГРО» ПРИЛУЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	73
Зінь М.П. ВИДОВИЙ СКЛАД КОМАХ-ШКІДНИКІВ ВЕГЕТУЮЧИХ РОСЛИН СОНЯШНИКА У ФГ «ПАЛУН» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	74
Костюков В. БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ SCLEROTINIA SCLEROTIORUM (LIV.) DE BARY TA ПОШУК БІОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ БІЛОЇ ГНИЛІ РОСЛИН	75
Наумов Д.П. ВИВЕДЕННЯ ПОСУХОСТІЙКИХ СОРТІВ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ ДОСВІД ІЗРАІЛЮ	76
Ришун О.В. ОСНОВНІ ШКІДНИКИ СОЇ ТА БАЗОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЯЦІЇ ЇХ ЧИСЕЛЬНОСТІ У ТОВ «ЛЕНД-СТРІМ» СУМСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	77
Сорока Л.М. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОМЕЛИ БІЛОЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ ПОШИРЕННЯ	78
Сорока Л.М. ОЦІНКА СТУПЕНЯ УРАЖЕННЯ ОМЕЛОЮ БІЛОЮ НАСАДЖЕНЬ У РОМЕНСЬКОМУ АГРОЛІСГОСПІ ТА ЗАХОДИ БОРТЬБИ	79
Березний О.В. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ СПОСОБІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ У ЛІСОВИХ РОЗСАДНИКАХ ФІЛІЇ «ТЕТЕРІВСЬКЕ ЛГ» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ»	80
Мордань А.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ФЕНОЛОГІЧНИХ ФАЗ У СОРТВІ РОДУ SYRINGA L. В УМОВАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	81
Дородько Д.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРБИЦИДІВУ ЛІСОВИХ РОЗСАДНИКАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	82
Дикун А.І. TORIARY URBAN DESIGN – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ УКРАЇНИ	83
Фесенко В.В. СЕЗОННА ДИНАМІКА ДЕКОРАТИВНОСТІ СОРТІВ ТУЇ ЗАХІДНОЇ В УМОВАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	84
Твердохліб В.В., Жук А.Ю. ВИВЧЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ВИДІВ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В КОНТЕЙНЕРНОМУ ОЗЕЛЕНЕННІ НА ПРИКЛАДІ М. ПОЛТАВА	85
Лебідь Я.І. КОЛОРИСТИКА КВІТКОВИХ КОМПОЗИЦІЙ У ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРАХ. ЕСТЕТИЧНИЙ ТА ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТИ	86
Миронов А.В., Мельник С.М. ВПЛИВ ПЕРЕДПОСІВНОЇ ОБРОБКИ ПЛОДІВ AESCULUS HIPPOCASTANUM L. НА ВИХІД СІЯНЦІВ	87
Горбанова Д.О. ОЦІНКА ЕЛЕМЕНТІВ БЛАГОУСТРОЮ ТА ОЗЕЛЕНЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПАМ'ЯТНИКА ЖЕРТВАМ ФАШИЗМУ В МІСТІ СУМИ	88
Осьмачко О.М., Маландій Т.М. АНАЛІЗ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ЛІСОМАТЕРІАЛІВ ТА ПИЛОМАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ І ЗА 2020-2024 РР	89
Осьмачко О.М., Сорока Л.М. АНАЛІЗ СТАНУ НАСАДЖЕНЬ ПРИОФІСНОЇ ТЕРИТОРІЇ РОМЕНСЬКОГО ДОЧІРЬНОГО АГРОЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА «РОМЕНСЬКИЙ АГРОЛІСГОСП»	90
Осьмачко О.М., Чичихало Є.В. ПРОГНОЗНИЙ РОЗРАХУНОК ПЛОЩ ЛІСОВОГО РОЗСАДНИКА ДП «ОХТИРСЬКИЙ АГРОЛІСГОСП» СУМСЬКОГО ОБЛАГРОЛІСУ	91
Островецьких С.В. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УРАЖЕННЯ ТА ШЛЯХІВ ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЯ ХВОРОБ PINUS SYLVESTRIS В ЛІСАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	92
Калініченко В.О. ВИСОТА РОСЛИН САДИВНОГО ДУБА ЗВИЧАЙНОГО ЗАЛЕЖНО ВІД ВИКОРИСТАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ	93
П'ятниця А.О. ВИСОТА РОСЛИН САДИВНОГО ДУБА ЗВИЧАЙНОГО ЗАЛЕЖНО ВІД ВИКОРИСТАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ	94
Проценко Р.В. ОПТИМІЗАЦІЯ МОРФОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ОДНОРІЧНИХ СІЯНЦІВ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ (PINUS SYLVESTRIS L.) ПРИ ШТУЧНОМУ ЛІСОВІДНОВЛЕННІ	95
Сивокозов О.О. ҐРУНТОВА СХОЖІСТЬ КЛЕНА ГОСТРОЛИСТОГО ЗАЛЕЖНО ВІД СТРОКІВ І ГЛИБИНИ СІВБИ	96
Підпригора Ю.В. ПОЛІПШЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ PHILADELPHUS CORONARIUS ТА ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО В ОЗЕЛЕНЕННІ	97
Ніколенко М.С. ВИРОЩУВАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ EUNOMUS FORTUNEI ТА ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО В ОЗЕЛЕНЕННІ	98
Бондар А.А. УМОВИ ВИРОЩУВАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ КУЛЬТУР СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ НА ПРИКЛАДІ ФІЛІЇ «СУМСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ»	99
Волк В.А. АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ QUERCUS ROBUR L. В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	100
Обод І.О. ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ PINUS SYLVESTRIS L. В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	101

АНАЛІЗ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ЛІСОМАТЕРІАЛІВ ТА ПИЛОМАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ ЗА 2020-2024 рр.

Осьманко О. М. к. с.-г. н., доцент
Маландій Т. М. студ. 2м курсу ФАГП
Сумський НАУ

Лісове господарство та деревообробна промисловість є стратегічно важливими секторами економіки України, що забезпечують сировиною внутрішній ринок та генерують значні валютні надходження через експорт. Динаміка обсягів виробництва лісоматеріалів та пиломатеріалів є ключовим індикатором стану галузі та її здатності реагувати на економічні й політичні виклики. Період 2020-2024 роки відзначений кардинальними змінами, які істотно вплинули на виробничий цикл. Аналіз цього періоду дозволяє не лише оцінити масштаб завданих збитків, але й виявити тенденції адаптації та відновлення української деревообробної галузі в умовах воєнного часу.

Метою даної роботи є проведення аналізу динаміки обсягів виробництва лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні за 2020-2024 рр. та ідентифікація ключових факторів, що визначали цю динаміку, особливо в контексті воєнного стану.

Представлена нижче таблиця 1 відображає ключові показники лісової та деревообробної галузей України у кількісному та вартісному вираженні за період 2020-2024 рр. Вона охоплює обсяги виробництва сировини (лісоматеріалів) та кінцевої продукції (пиломатеріалів), а також їхні експортні показники.

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні за 2020-2024 рр. [1]

Рік	Обсяг виробництва лісоматеріалів, тис. м ³	Обсяг виробництва пиломатеріалів, тис. м ³	Обсяг експорту лісоматеріалів, тис. м ³	Вартість експорту лісоматеріалів, млн. дол. США	Обсяг експорту пиломатеріалів, тис. м ³
2020	15700	5100	2100	75	4200
2021	16500	5600	2500	110	4500
2022	11200	3800	3700	220	3100
2023	13400	4200	2900	185	3500
2024	14100	4500	2400	160	3800

Двоєсний період 2020-2021 р. характеризується економічним відновленням після пандемічного спаду. У 2021 р. зріс обсяг виробництва лісоматеріалів з 15700 тис. м³ до 16 500 тис. м³ (+5,1%), що свідчить про зростання попиту та активізацію заготівлі. У цей же період зросло виробництво пиломатеріалів з 5100 тис. м³ до 5600 тис. м³ (9,8%) Це підтверджує, що світовий будівельний бум і високі ціни на деревину стимулювали вітчизняну деревообробку до максимальних довоєнних обсягів. Експорт пиломатеріалів також зріс з 4200 тис. м³ до 4500 тис. м³, демонструючи високу орієнтацію галузі на зовнішні ринки.

Вторгнення у лютому 2022 року спричинило різке падіння лісової галузі України: виробництво лісоматеріалів скоротилося на 31,2 %, пиломатеріалів — на рівнозначний показник, а експорт пиломатеріалів зменшився на 31,1 %. Попри загальний спад, обсяг експорту необробленої деревини зріс удвічі за вартістю, що можна пояснити спрощенням логістики дров'яної деревини задля валютної підтримки та зростанням світових цін на деревну сировину.

У 2023–2024 роках галузь демонструє поступове відновлення: виробництво лісоматеріалів зросло майже на 20 %, а пиломатеріалів — понад 10 %, хоча їхній рівень усе ще не досягає показників 2021 року. Експортна структура зміщується в бік продукції з діданою вартістю, і хоча повне відновлення не відбулося, спостерігається стабільна динаміка адаптації та повернення до довоєнних масштабів виробництва.

Бібліографічні посилання:

1. Офіційний сайт Держлісгоспства або КМУ. Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 рр. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://sdsf.gov.ua/>

ОМЕЛЬЯНЕНКО О.М., ЛУНГУЛ А.О., ЖУРБА М.А. БІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ КОНТРОЛЮ СКЛЕРОТИНІОЗУ В АГРОТЕХНОЛОГІЯХ ВИРОЩУВАННІ СОНЯШНИКА	121
ОМЕЛЬЯНЕНКО О.М., ЛУНГУЛ А.О., ЖУРБА М.А. БІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ КОНТРОЛЮ СКЛЕРОТИНІОЗУ В АГРОТЕХНОЛОГІЯХ ВИРОЩУВАННІ СОНЯШНИКА	123

СЕКЦІЯ IV. Сучасні інновації в садово-парковому та лісовому господарстві 126

БОНДАРЕВА Н. В. ВИДОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРІГАННЯ КВІТІВ	127
КИРИЛЬЧУК К.С., КОПЛИК Я.В. РОЗМІРНІ ОЗНАКИ ТА ПОПУЛЯЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ <i>CORONILLA VARIA</i> L. В УМОВАХ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МИХАЙЛІВСЬКА ЦИЛИНА»	128
МЕЛЬНИК А.В., БЕЛЬМАС І.Г., ГОЛОВІН М.Ю. СУЧАСНА ДИНАМІКА ПОПУЛЯЦІЇ <i>BISON BONASUS</i> В ЛІСАХ СУМЩИНИ	130
МЕЛЬНИК А.В., КУБРАК Т.М. СУЧАСНИЙ РИНОК ГАЗОННИХ ТРАВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	132
МЕЛЬНИК А.В., ШОКУН М.В., КОТКО О.О., ЛІТВЯКОВ В.М. СПОСОБИ ОТРИМАННЯ ПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ <i>QUERCUS ROBUR</i> L. ДЛЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА СУМЩИНИ	134
ОСЬМАЧКО О.М., МАЛАНДИЙ Т.М. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЛІСОМАТЕРІАЛІВ ТА ПИЛОМАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ	136
ОСЬМАЧКО О.М., ТКАЧОВ В. В. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ТОПІАРНИХ ФІГУР ТА ЕКОНОМІЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЄКТІВ РІШЕНЬ В УМОВАХ СНАУ	138
ОСЬМАЧКО О.М., ЧИЧИКАЛО С. В. ПРОЄКТ СВОРЕННЯ ЛІСОВОГО РОЗСАДНИКА В УМОВАХ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «ОХТИРСЬКИЙ ЛІСГОСП»	141
ТОКМАНЬ В. С. ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА ПРОЦЕС УКОРІНЕННЯ МІКРОПАГОНВ ДЕКОРАТИВНИХ ВИДІВ РОСЛИН	144

СЕКЦІЯ V. Екологічні проблеми та шляхи їх вирішення 148

БОНДАРЄВ М.А. СУКЦЕСІЙНІ ЗМІНИ ЗАПЛАВНИХ ТРАВ'ЯНИСТИХ УГРУПОВАНЬ Р. СУДИ	149
БОНДАРЄВА Л.М., БОНДАРЄВ М.А., ДАЦЕНКО В.С., АБРАМОВА Л.М. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАВ'ЯНИСТИХ ЛУЧНИХ УГРУПОВАНЬ Р. СУДИ В ОКОЛИЦЯХ СЕЛИЩА НЕДРИГАЙЛІВ	151
БОНДАРЄВА Л.М., ТЯЖКУН Ю.О.	153
БОТАНІЧНІ ЗНАХІДКИ ВИДІВ ЧКУ В ОКОЛИЦЯХ С. ДОРБА ШИВА	

УДК 338.45:630*8

ОСЬМАЧКО О.М., МАЛАНДИЙ Т.М.**АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЛІСОМАТЕРІАЛІВ ТА ЦИЛОМАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ**

Ринок лісоматеріалів та циломатеріалів в Україні є складним та багатограним утворенням, еволюція якого тісно пов'язана з історією незалежної держави та трансформацією економічної моделі. Фактично, його становлення розпочалося з моменту проголошення незалежності, успадкувавши значну частину принципів та практик лісокористування, що панували в Радянському Союзі. Однією з ключових особливостей цієї спадщини стало закріплення в Лісовому кодексі України інституту так званого «постійного лісокористування».

Стаття 19, частина 2 Лісового кодексу України визначає «постійне лісокористування» як головну ознаку господарського суб'єкта, що отримує право власності на заготовлену деревину. Це положення, на думку багатьох експертів, є своєрідним «атавізмом» радянської епохи, що зберігся переважно в пострадянських країнах. Розробники сучасного лісового кодексу, значна частина яких належала до «старої» формації управління, наполегливо прагнули зберегти та легалізувати цю норму в законодавстві, і, зрештою, досягли свого. Наслідком такого законодавчого рішення стало фактичне формування природної монополії на ринку круглих необроблених лісоматеріалів для державних та комунальних лісогосподарських підприємств, оскільки лише вони отримали законодавче право бути постійними лісокористувачами [1].

Що стосується ринку циломатеріалів, які є продуктом переробки лісоматеріалів, тут ситуація склалася дещо інакше. За винятком адміністративних процедур контролю за легальним походженням деревини, які здійснюються Державним агентством лісових ресурсів України (раніше відомим як Державний комітет лісового господарства України), будь-які спеціальні правила регулювання для цього сегменту ринку створені не були. Як результат, ціноутворення на ринку циломатеріалів підпорядковується загальним економічним законам попиту та пропозиції, формуючись під впливом конкуренції та ринкової кон'юнктури [2].

На відміну від ринку циломатеріалів, ситуація з ціноутворенням на ринку необроблених лісоматеріалів є значно складнішою та характеризується низкою специфічних особливостей. Однією з ключових відмінностей є відокремлення права спеціального користування лісовими ресурсами від права власності на землю. Це тлумачило існування в Україні унікальної системи оподаткування за використання лісових ресурсів, так званої «посієвної плати». Розмір цієї плати залежить від породи деревини, її якості, об'єму заготівлі та регіону [3].

Крім того, для постійних лісокористувачів, які використовують землю для ведення лісового господарства на постійній основі, діє спеціальна цільова ставка оплати до бюджету за використання земельних ділянок. Ця ставка є значно нижчою, ніж, наприклад, ставка для земель сільськогосподарського призначення. Навіщо, ці два основні платежі – посієвона плата за землю та плата за землю – формують значну частину постійних витрат продавця-постійного лісокористувача у структурі собівартості лісоматеріалів. Усі інші витрати, пов'язані з процесом зенітної, транспортних, обліку та інших операційних витратів, мають великий характер і значною мірою залежать від ефективності менеджменту на місцевому конкурентному підприємстві [4].

Наразі до квітня 2007 року характеризувалося тим, що постійні лісокористувачі мали право самостійно обирати покупця на свої лісоматеріали та укладати з ним такий самий договір

договорів». Цей термін, хоча й не мав чіткого юридичного визначення, історично використовувався для позначення безпосереднього зв'язку між продавцем та покупцем лісоматеріалів. Однак, практика укладання «прямих договорів» була визнана корупціогенним фактором, що створювало передумови для зловживань та непрозорих схем.

З метою вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини та мінімізації корупційних ризиків, 19 лютого 2007 року Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в лісовій сфері (на той час Держкомлісгосп України, пізніше реорганізований у Держлісагентство України), було прийнято та юстовано Наказ №42 «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини». Цим нормативно-правовим актом значну частину лісоматеріалів, заготовлених постійними лісокористувачами, було зобов'язано реалізовувати через проведення англійських аукціонів на базі товарних бірж [5].

Положення до Наказу визначало загальні правила проведення таких аукціонів, а детальні процедурні аспекти розроблялися безпосередньо товарними біржами у їхніх власних регламентах. У загальних рисах механізм аукціонів виглядав наступним чином: у визначену дату на аукціон збиралися представники покупців, які попередньо проходили акредитацію на відповідній товарній біржі. Аукціони проводилися в розрізі областей за графіком, який розроблявся Державним агентством лісових ресурсів України. Окремо Наказом №42 передбачалося проведення спеціалізованих аукціонів для виробників фанерного або плиточного асортименту, враховуючи специфіку їхніх потреб у сировині [5].

Процес аукціону проводився ліцитатором біржі. Пропозиція до продажу від постійних лісокористувачів формувалася у вигляді лотів – окремих партій однорідного товару, об'єм яких, як правило, відповідав транспортній одиниці (автомобілью або залізничному вагону). Представники покупців конкурували між собою, підвищуючи ціну на запропонований лот. Ліцитатор фіксував найвищу цінову пропозицію, і за результатами аукціону між лісокористувачем та покупцем укладався договір купівлі-продажу необробленої деревини, для якого зазвичай обмежувалася наступним кварталом. Важливо зазначити, що Наказ №42 формально не забороняв укладання «прямих договорів» (що було б юридично некоректно), однак суттєво обмежував ініціативу керівників постійних лісокористувачів у самостійному пошуку покупців, орієнтуючи їх на обов'язкову участь в аукціонах [5].

З часом практика проведення аукціонів з продажу необробленої деревини виявила низку суттєвих зловживань та недоліків, які негативно впливали на прозорість та ефективність ринку. Серед найбільш поширених порушень були змови між представниками покупців з метою штучного заниження ціни, попередній розподіл лотів до початку аукціону, необгрунтоване завищення ціни окремих лотів для обмеження доступу до них небажаних конкурентів, а також випадки фізичного протиправного впливу на покупців з інших регіонів.

У 2015 році в Сумській області було запроваджено пілотний проєкт з проведення електронних торгів деревиною, який згодом набув загальнонаціонального поширення. Ключовою перевагою електронних торгів стала відсутність прямого контакту між покупцями, що унеможливило візуальне спостереження за конкурентами та значно зменшувало ризик змов. Завдяки цьому результати аукціонів стали більш об'єктивними та відповідали принципам чесної конкуренції [6].

Проте, незважаючи на впровадження електронної системи, фундаментальні проблеми, викладені ще Наказом №42, значною мірою збереглися й до сьогодні. Декларації керівництва лісової галузі України про розвиток біржової торгівлі необробленою деревиною так і не знайшли повного відображення в реальності. Існуюча система, по суті, не з мінімізацією біржово-торгівельної, а в разі не регламентованої процедурно аукціонного продажу, де основна умова